

Utdanning
Nr. 6, 9. oktober 2026

– Skolen skal skape borgere, ikke ansatte

Tre lærere om PISA-nedtur og lesekrise. – Skal det leses, må det leses på skolen, sier Bjørn Gabrielsen.

INNHOOLD

Ga rom for leken

I Barnas have og Hårkollen barnehage på Nøtterøy har de fjernet årshjul og faste samlingsstunder for å gi leken større plass.

18

En allsidig mann

Han er rektor ved to skoler, barnehagestyrer og brannmann. Det er varierte arbeidsdager for Håvard Holte Os i Mausund i Trøndelag.

28

Verktøy mot vold

Sosiolog Lars Erik Gjerde mener lærerne har mistet verktøyene de trenger for å håndtere vold og uro i skolen. I en ny bok advarer han mot utviklingen.

32

Maten fra jorda

Maja fant den største poteten under årets potetfestival ved Askim ungdomsskole.

24

Angrep mot skoler

Elevene må få kunnskapen som kan redde liv ved livstruende vold, skriver Steinar Vadla Risa i kronikken.

15 spørsmål

Australsk rock, afrikanske hovedsteder og kongelige residenser i Skottland er stikkord for quizen denne gangen.

Hold deg oppdatert på

UTDANNINGSNYTT

LEDER

Alarmen går – igjen

For 25 år siden kom det som i ettertid er kjent som Pisa-sjokket. For første gang ble norske elevers ferdigheter målt i den internasjonale OECD-undersøkelsen og politikerne, ikke minst daværende kunnskapsminister Kristin Clemet (H), var rystet over det de så. De stod i kø for å løse problemet. Eller som Clemet selv sa i et intervju med Utdanning mange år senere: – I de to årene mellom første og andre rapport brukte mange tiden på finne forklaringer som dessverre ofte viste seg å være bortforklaringer.

Nå, seks år senere, er vi der igjen. Alarmen har gått, vi har fått oss en ny karamell. Og alt ifra influensere, komikere, arkitekter og psykologer synes å vite hva som har gått galt. Årsaksforklaringene er mange. Det er skjermen sin skyld, vi får svi for manglende disiplin, og foreldrene gjør ikke jobben sin. Løsningen fra 2003 har tydeligvis heller ikke fungert. Men kanskje det er på grunn av læreplanen, eller lærerutdanningen?

Selvfølgelig skal fallende resultater i skolen skape debatt. Og alle, også komikere og influensere, har rett til å dele sine bekymringer. Men enkeltforklaringene og enkeltløsningene er sjelden de beste. 15-åringene blir ikke bedre av å lese bare de aldri får se en skjerm igjen, om Frp får sette skolene med dårlige resultater på en slags nasjonal Robek-liste eller om Venstre får dele ut gavekort på bokhandelen.

Nå må politikerne puste med magen, tenke langsiktig, lytte til fagfolk og ikke minst til dem som står i klasserommene. De er ikke enige om alt de heller, men noen punkter går igjen: God og lik finansiering av skolene, nok ressurser og materiell og lærere som faktisk er lærere.

Så slipper vi kanskje å bruke to år på bortforklaringer denne gangen.

Kaja Mejlbo, ansvarlig redaktør

ENDRINGER FOR DE YNGSTE

Venstre: – Alt avhenger av

Flere partier er skeptiske til fag som fjernes, de etterlyser tydeligere krav og savner en plan for de eldste elevene. Slik stiller partiene seg til regjeringens nye skoleforslag.

Tekst: Jonas Bucher

21. september lanserte regjeringen en rekke grep for å snu utviklingen i norsk skole. Bakgrunnen er blant annet PISA-resultatene og svake skoleresultater over lengre tid.

Ap-regjeringen foreslår flere grep i det mange omtaler som en skolekrise. Blant tiltakene er mer smågruppeundervisning for elever på 1. og 2. trinn og en ny skolehverdag som skal inneholde mer fysisk aktivitet og lek for de minste elevene.

Regjeringen vurderer også å gjeninnføre den statlige godkjenningsordningen for læremidler som ble fjernet i 2000. Det foreslås også nye læreplaner i norsk, der skriving og lesing blir prioritert.

Det foreslås også endringer i lærerutdanningene med nye rammeplaner og tydeligere krav.

Venstre: Savner tiltak i videregående

Venstre-leder Guri Melby stusser over at det ikke kommer flere tiltak mot eldre elever.

– Det regjeringen kaller en plan for skolen, vil jeg kalle et knippe tiltak som alle fortsatt avhenger av det viktigste: At det finnes lærere som har god nok tid til å se hvert barn, hva de er gode på og hva de strever med, sier Melby til Utdanningsnytt.

– Vi må med andre ord fortsatt jobbe med hvordan vi får flere bøker, lærere og tid inn i skolen. Og så må jeg overordnet si at det bekymrer meg at vi ser så få tiltak fra regjeringen rettet mot eldre elever, ikke minst videregående skole, legger hun til.

I høringen skisseres to mulige retninger for de yngste elevene i skolen: Enten organiseres opplæringen i brede fagområder, eller så beholdes enkelte skolefag som norsk og matematikk,

kombinert med bredere fagområder.

– Regjeringen vil også lovfeste mer smågruppeundervisning på 1. og 2. trinn. I hvilken grad støtter dere det?

– Gruppeundervisning vil i mange situasjoner være en god metode for å gi elevene tettere oppfølging. Men det er åpenbart også mer ressurskrevende. Hvis ikke regjeringen sørger for at lærerne får mer tid til å gjennomføre det i praksis, så blir det bare et luftslott som skaper frustrasjon, svarer Melby.

KrF: Glad for mer lek og aktivitet

Kristelig Folkeparti føler de endelig blir hørt av regjeringen.

– I 30 år har stortingsflertallet brukt milliarder på stadig flere timer i grunnskolen, uten at barna lærer mer. KrF er derfor svært glad for at regjeringen og kunnskapsministeren nå lytter til våre forslag om mer lek og aktivitet for seksåringene. Forslaget for 1. trinn minner mye om den førskolen KrF har foreslått med utgangspunkt i førskolen i Finland og Estland, sier Joel Ystebø til Utdanning.

Ystebø sitter i utdanningskomiteen for KrF og sier partiet støtter at regjeringen vil lovfeste mer smågruppeundervisning på 1. og 2. trinn. KrF mener det kan i tilpasset opplæring til elever på ulikt nivå i lesing og regning.

Samtidig savner partiet flere ting.

– Vi savner forslag fra regjeringen om endringer i læreplanene for grunnskole og videregående med vekt på mer basiskunnskaper, grunnleggende ferdigheter og en styrket lærerrolle som legger til rette for mer lærerstyrt undervisning. Skolen må tilbake til kjerneoppdraget og læreren må få være lærer, sier Ystebø.

Frp: Trengs mer struktur

Frp-leder Sylvi Listhaug kommenterte forslaget om å fjerne fagene for de yngste elevene overfor VG:

– Er det én ting skolen trenger mer og ikke mindre av, så er det struktur. Når det ikke er fag og rammer, så er jeg redd for at forskjellene mellom hvilke tilbud barna får de første årstrinnene kan bli større. Det er helt feil vei å gå, mener Sylvi Listhaug.

– Det er jo læringen som har sviktet i skolen, også når vi ser PISA-resultatene. Derfor mener vi

at det må være tydelige krav til hva 1.- og 2.-klassinger skal lære, la Listhaug til.

SV: Førstetrinn skal være førskole

Sunniva Holmås Eidsvoll (SV) støtter i hovedsak regjeringens forslag.

– Det er strålende at regjeringen vil lage en bedre skole for de minste barna. At barna skal leke mer, er helt i tråd med SVs politikk. Vi vil at førstetrinn skal bli et førskoleår, hvor halvparten av tiden bør settes av til lek, uttaler hun til Utdanning.

Eidsvoll sier SV savner en plan for en bedre skole også for 3.- og 4.-klassingene.

– Det er kjempeviktig å ta grep om de to første årene, men det er synd regjeringen glemmer resten av barna på småskoletrinnet.

Nordtun: – Vi har lyttet til fagfolk

Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun (Ap) sier hun er glad for at regjeringens forslag skaper politisk engasjement og har tro på at de skal klare å finne gode løsninger på tvers av partipolitiske skillelinjer.

– Dette er ikke tiltak som er funnet på over natten, og arbeidet har pågått over lang tid. Vi har lyttet til lærerne, skoleeiere og andre fagfolk. Vi skal gi lærerne bedre verktøy og elevene tettere oppfølging. Det skal bli tydeligere hva elevene skal lære, og læremidlene skal få bedre kvalitet. Slik forsterker vi arbeidet sammen med Skole-Norge for å snu utviklingen i skolerestatene, skriver Kunnskapsdepartementet i en uttalelse til Utdanning.

Venstre-leder Guri Melby peker på at det er avgjørende at lærere har god nok tid til å følge opp elevene.

lærere med nok tid

Foto: Siv Dolmen

BARNEHAGE

Venter fortsatt på arbeidstøy

Høsten er her, men flere barnehageansatte venter fortsatt på arbeidsklærne de ble lovet.

Tekst: Dina Jeanette Danielsen

I vår ble KS og LO, Unio, YS og Akademikerne enige om at arbeidsgiver har ansvar for at ansatte får nødvendig arbeidstøy. Lokale ordninger med fast klesgodtgjørelse må erstattes med avtaler om arbeidstøy. (Dette gjelder ikke for Oslo, som er et eget tariffområde.) Men fortsatt venter fortsatt ansatte på arbeidsklær.

Verken KS (kommunesektorens organisasjon) eller UDF har oversikt over hvor langt kommunene har kommet i prosessen med å finne løsninger. Et par telefoner bekrefter at det er lokale forskjeller.

I Tromsø opplyser Utdanningsforbundet (UDF) at de fortsatt venter på at arbeidsgiver skal igangsette en prosess. Det er usikkerhet rundt når dette kommer på plass. De har fortsatt klesgodtgjørelse.

I Larvik forteller leder i UDF, Anne Hærdig Ellingsen, at de har fått signaler om at det skal diskuteres med arbeidsgiver før jul.

– Det er blitt lagt en plan for at dette gjennomføres med fagforeningene i løpet av dette halvåret, sier Hagland, som opplyser at de fortsatt får utbetalt 80 kroner i måneden som må skattes av.

I nabokommunen Sandnes opplyser Marianne Frafjord Solgård, nestleder i Utdanningsforbundet lokalt, at de straks er i mål med utleveringen.

– I dag skal alle fast ansatte i barnehage få fôret dress eller todelt sett, fleeejakke eller vest og regntøy til utebruk. I tillegg får de en innebukse, genser og T-skjorte, sier Solgård.

Avtalen omfatter også nødvendig skotøy til utebruk, men dette er foreløpig ikke på plass. Ifølge Solgård er det snakk om to par.

Forventer positiv innstilling

Nestleder i Utdanningsforbundet, Ann Mari Milo Lorentzen, understreker at den sentrale avtalen sier at arbeidstaker som hovedregel skal få utlevert arbeidstøy etter behov, men at behovet skal avtales lokalt gjennom særavtale.

– Partene har en felles forståelse av at det er

Lokale forhandlinger om arbeidstøy for ansatte i barnehager er ennå ikke i mål i en rekke kommuner.

behov for godt arbeidstøy. En utleveringsordning for arbeidstøy skal være hovedregelen, men avtalen åpner for refusjon der det er mer hensiktsmessig. Klesgodtgjørelse er i strid med avtalen.

Hun forventer at arbeidsgiverne bidrar til å få på plass gode avtaler.

– Jeg forventer at våre folk blir møtt av en arbeidsgiver som også er positivt innstilt til å få på plass en god avtale der det ikke er på plass til nå.

Kommunene jobber med saken

KS opplyser at flere kommuner nå arbeider med lokale avtaler.

– Vårt inntrykk er at disse kommunene har god fremdrift i arbeidet, sier Hege Mygland, avde-

lingsdirektør for arbeidsliv og forhandling i KS.

Mygland viser til at kommunene har ulike utgangspunkt. Ifølge henne stiller dette også ulike krav til arbeidet som må gjøres lokalt før nye avtaler er på plass.

– Det er viktig at det settes av tilstrekkelig tid slik at partene gjør gode vurderinger og kommer frem til gode lokale løsninger.

I 2024 var Utdanningsnytt i kontakt med lokallagsledere i Utdanningsforbundet i over 60 kommuner. Kartleggingen den gang viste klesordninger som varierte fra ingenting til 7000 kroner i året.

Flere steder fikk ansatte en fast sum over lønns slippen, en praksis KS allerede den gang opplyste var i strid med avtalen.

Tre tips til deg som er lærer i mat og helse!

Visste du at Fiskeprell har gratis tilbud til mat- og helsefaget i grunnskolen? Benytt deg av disse tre tilbudene for å fylle skoleåret med lærerikt innhold for dine elever.

Fiskesprell gir penger til innkjøp av sjømat i undervisningen

Råvarestøtten er på kr 40 per elev på mellomtrinnet og kr 65 per elev på ungdomstrinnet. Skolene kan søke støtte en gang per skoleår. Fristen for å søke er 31. desember 2025.

Hver skole kan få tilsendt gratis kokebøker og lærerveiledning fra Fiskesprell

Fiskesprells undervisningsmateriell til mat- og helsefaget er basert på den nye læreplanen i mat og helse (2020). Gjennom fagstoff, oppgaver, filmer og oppskrifter dekkes de fleste kompetansemål i faget.

Kokkesprell – en lærerik konkurranse for elever på mellom- og ungdomstrinnet

Kokkesprell er et undervisningsopplegg og konkurranse til mat- og helsefaget, hvor elevene samarbeider om å komponere sine egne oppskrifter med sjømat. Vinnerne mottar kr 10.000,- til klassekassen, samt en sjømatfest i regi av Fiskesprell. Kokkesprell gir, i tillegg til den ordinære råvarestøtten, kr 50 i støtte per elev som deltar.

Les mer og benytt deg av tilbudene våre på fiskesprell.no/skole

Fiskesprell er et nasjonalt kostholdsprogram i samarbeid mellom Helse- og omsorgsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Norges sjømatråd. Helsedirektoratet og Havforskningsinstituttet kvalitetssikrer innholdet i programmet.

- Vi har aldri før hatt så gode og høyt utdannede lærere som nå. Men tiden vår spises opp av ting som tar tid og energi fra det vi har lyst til å gjøre, som er å skape en god skole, sier Simen Spurkland.

Krisepraten

Utdanning har snakket med tre lærere om at det igjen er full fyr i skoleteltet etter PISA. Er det virkelig så krise? Og hvordan ender da elevene opp som verdens beste til å lese og regne når de blir voksne?

Tekst: Jørgen Jelstad

– Jeg er ikke enig i at det står så dårlig til som folk vil ha det til. Punktum, sier Simen Spurkland.

Norske lærere står igjen i PISA-storm, den kanskje friskeste på over tjue år. Fra årtusenskiftet og fram mot 2006 viste også PISA nedadgående resultater i lesing og regning for norske 15-åringer, og krisepraten gikk jevnt i oppsparket til det som ble reformen Kunnskapsløftet.

– Debatten som oppstår, er ganske forutsigbar. Når man har vært 27 år i skolen, kjenner man den igjen, sier Spurkland, som er lærer ved Dønski videregående skole i Bærum.

– Du får raske, valgkampvennlige løsninger på langsomme problemer. Det er forsøkt ganske mange ganger før, og det fungerer jo ikke.

I et debattinnlegg i Aftenposten skrev Spurkland at han reagerte med vantro og fortvilelse på politikernes utspill om mer statlig styring av skolen og lærerne. «Nå må dere roe dere kraftig ned!» roper han i teksten.

– Du er ikke bekymret for at denne generasjonen elever ikke kommer til å bringe landet videre?

– Tvert imot. Jeg går beroliget ut fra undervisningen og tenker at dette er unge som har gode muligheter til å gjøre en god jobb når de blir voksne.

I verdenstoppen

Også han er bekymret for mindre leseglede og elevenes evne til å lese lengre tekster. Men han er ikke enig i at alt går nedover i skolen, og mener PISA-testen i altfor liten grad tar opp i seg alt som de ansatte i skolen får til i en moderne skoletilnærming.

– Vi må klare å se skoleutvikling i mye lengre linjer. Alt tyder på at ungene våre klarer seg bra når de blir voksne, sier Spurkland.

Han viser til undersøkelsen som forkortes PIAAC. Den er PISA-undersøkelsens nære slektning og gjennomføres også av OECD. PIAAC tester den voksne befolkningens lese- og regneferdigheter på tvers av en rekke land. Og resultatene derfra viser at voksne nordmenn ligger i verdenstoppen i lesing og regning sammen med land som Finland, Japan og Estland. Og de som gjør det aller best, er de unge voksne, 20- og 30-åringene.

Generasjonen som var ung i det forrige virkelige PISA-sjokket i norsk offentlighet i perioden 2001–2006, har i årene etterpå blitt testet som voksne i PIAAC. Og de gjør det helt strålende.

– Så fint, da! Det viser at det gikk bra med dem, sier Spurkland.

– Alle må bidra

PIAAC-resultatene er underkommunisert i debatten om PISA og andre testresultater av norske skolebarn, ifølge Spurkland. Han mener at norske elever ikke må være best i verden på spesifikk ferdighetstesting når de er 15 år – det er viktigere at de er trygge og fungerende voksne.

– Nettopp dette viser at den norske skolen fungerer så bra som jeg mener at den gjør. I Norge får unge lov til å bruke litt tid og finne sin vei. Og når de har funnet den som 25-åring, så går det bra med dem. Da er de i verdenstoppen i lesing og regning, og det har de blitt innenfor det skolesystemet vi har i dag, sier Spurkland.

– Vi må stole på at det systemet vi har, gjør at de unge til slutt havner der vi vil ha dem.

Han mener alle må senke skuldrene i den opphetede PISA-debatten, at det trengs nyanser. Samtidig understreker han at PISA-resultatene også skal få lov til å være et bakteppe for diskusjoner. Han argumenterer ikke for at de er helt uvesentlige.

– Det er selvfølgelig viktige resultater, men PISA måler på ingen måte noen helhet.

Han sier man ikke kan argumentere seg bort fra at nedgangen i ferdigheter i PISA er reell.

– Og den skjer over nesten hele fjøla av landene i undersøkelsen. Så er det vanskelig å si hva årsakene er. Men ja, det er en nedgang, og den bekymrer meg også.

Han er ikke fremmed for å kalle det en lesekrise.

– Løsningen vil være at alle bidrar. Vi i skolen må bli bedre, foreldre og politikere må skjerpe seg. Alle må innse at de er en del av samme lag. Vi kan ikke gjøre én ting som fikser dette.

Han mener det er viktig å ha et system som er i stand til å lære av seg selv.

– Endringer må skje så nær kontekst som mulig, altså så nær hvert enkelt klasserom, skole og kommune som mulig. Det har vi kompetanse til å klare. Vi har aldri før hatt så gode og høyt utdannede lærere som nå. Men vi opplever at tiden vår spises opp av ting som tar tid og energi fra det vi har lyst til å gjøre, som er å skape en god skole, sier Spurkland.

Han er opptatt av å få fram at skoleutvikling og læring er komplekst.

– Mens nå kommer det bare enkle løsninger fra alle hold, og det er sjuuuuukt frustrerende.

Testparadokset

«Bemerkelsesverdig» konkluderte Fellesskoleutvalget. Hvorfor er vi landet med lavtpresterende ungdommer og høytpresterende voksne?

Bemerkelsesverdig. Det ordet brukte Fellesskoleutvalget én eneste gang i sin 367 sider lange rapport, som er en slags oppsummering av Skole-Norge anno 2026.

I den påfølgende debatten var det alvor og krise om hverandre. Så kom nedslående PISA-resultater i tillegg, hvor alle piler peker nedover for 15-åringenes faglige ferdigheter. Riktignok er nesten hele verdens elever på vei ned sammen med de norske, men allikevel.

Tilstanden er begredelig, ifølge politikere, podkastere, professorer og pratmakere. Og la oss være ærlige, tross vekslende oppturer og nedturer, har norske elever aldri gjort det spesielt strålende i internasjonale testkonkurranser. De har vært middels, midt på treet, dritten i midten.

Men, så var det dette bemerkelsesverdige, da, som Fellesskoleutvalget pekte på. En uløst gåte.

Det bemerkelsesverdige er at ingen har undersøkt hvorfor norske elever – med alle disse faglige midelmåddighetene – ender opp med å bli blant verdens beste til å lese og regne når de blir voksne. For det viser voksenundersøkelsen PIAAC.

Så hva handler dette om egentlig? La oss se på PISA vs PIAAC.

15-åringer vs voksne

PISA og PIAAC er internasjonale tester av ferdigheter. Begge gjennomføres av OECD, en internasjonal organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling.

PISA måler 15-åringers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag. Den har blitt gjennomført hvert tredje år. 91 land deltok i 2025.

PIAAC måler voksnes ferdigheter i lesing, regning og problemløsning. Den gjennomføres med ti års mellomrom for voksne mellom 16 og 65 år. 31 land var med i 2023.

I PISA deltok rundt 6500 elever ved 281 skoler i 2025. Skolene som trekkes ut må delta.

I PIAAC ble rundt 10 000 personer invitert til å delta i 2023. Litt over 4000 sa ja til å delta.

Begge undersøkelsene har metoder for å gjøre utvalget så representativt som mulig, slik at det i best mulig grad skal gjenspeile et tverrsnitt av befolkningen.

Hva viser de to testene?

Resultatene for regning er tilsvarende som for lesing. Norske voksne er også der i verdenstoppen i PIAAC, mens 15-åringene presterer under snittet i PISA.

PISA

15-åringer i 2025

1. Japan
2. Sør-Korea
3. Irland
4. Estland
5. New Zealand
6. Storbritannia
7. Australia
8. Canada
9. USA
10. Polen
11. Finland
12. Italia
13. Tyrkia
14. Sveits
15. Tsjekkia
16. Østerrike
17. Sverige
18. Belgia
19. Tyskland
20. Litauen
21. Portugal
22. OECD-gjennomsnitt
23. Danmark
24. Frankrike
25. **Norge**
26. Ungarn
27. Spania
28. Slovakia
29. Slovenia
30. Luxembourg

PIAAC

Voksne (16-65 år) i 2023

1. Finland
2. Japan
3. Sverige
4. **Norge**
5. Nederland
6. Estland
7. Belgia
8. Danmark
9. England
10. Canada
11. Sveits
12. Tyskland
13. Irland
14. Tsjekkia
15. OECD-snitt
16. New Zealand
17. USA
18. Frankrike
19. Singapore
20. Østerrike
21. Kroatia
22. Slovakia
23. Sør-Korea
24. Ungarn
25. Latvia
26. Spania
27. Italia
28. Israel
29. Litauen
30. Polen

– Norske voksne gjør det veldig bra i PIAAC

– Sammen med Japan, Estland og andre nordiske land ligger vi helt i toppen. Studier viser at ferdigheter, slik de er målt i PIAAC, har en sterk sammenheng med tilknytningen til arbeidsmarkedet,

sier Maja Kalcic i Statistisk sentralbyrå (SSB). Hun jobber med den norske delen av PIAAC-undersøkelsen.

Kalcic understreker at metodiske forskjeller gjør det vrient å sammenligne resultater og si noe om hvorfor resultatene spriker på de to testene.

– Er det PIAAC som overvurderer ferdighetene, eller er det PISA som undervurderer? Eller er avviket bare et resultat av at testene ikke nødvendigvis måler helt det samme? sier hun.

Hun mener det trengs en sterkere kobling mellom undersøkelsene, noe OECD er i gang med å se nærmere på. Nordiske land gjorde det bra i PIAAC i både 2012 og 2023.

– Så noe i utdanningssystemet og arbeidslivet vårt har en positiv effekt. Vi vet at flere fullfører høyere utdanning, og at folk her i større grad får mulighet til å utvikle ferdighetene sine gjennom hele livet, sier Kalcic.

Hun mistenker at siste års PISA til en viss grad undervurderer ferdighetene til 15-åringene i de nordiske landene. Hun viser da til fallet i motivasjon og innsats i PISA (se boks på neste side).

– Vi skal absolutt ikke se bort fra resultatene og si at alt er bra. De sammenfaller også med dårligere resultater i nasjonale prøver, men PISA-resultatene faller mye mer. Før vi kan si om dette er et reelt fall i ferdigheter, bør vi vite mer om hvordan fallende innsats og motivasjon påvirker resultatene. Lavere innsats kan bidra til at flere presterer under sitt faktiske ferdighetsnivå, sier Kalcic.

Nysgjerrig på hvorfor

– I Fellesskoleutvalget diskuterte vi ikke om en test er feil eller bedre enn en annen, men vi var genuint nysgjerrige på hvorfor disse testene kommer til to litt ulike svar. Det er noe vi burde ha gjort mer for å finne ut av, sier Oddny Judith Solheim, professor og senterleder for Kunnskaps-senter for utdanning ved Univer-

sitetet i Stavanger, som satt i Fellesskoleutvalget.

Hun sier PISA og PIAAC kan se ut som ganske like prøver, men at det er betydelige forskjeller i hvordan de er bygget opp og gjennomført (se egen boks).

– Vi vet ikke hvor mye det påvirker resultatene.

Det gjør det vanskelig å vite hva som er årsaken til at 15-åringene gjør det middelmådig i PISA, mens unge voksne ligger i verdenstoppen i PIAAC.

– Gjenspeiler det at noe går seg til og blir bedre over tid? Gjenspeiler det først og fremst ulikheter i måten testene er konstruert og gjennomført på? Eller begge deler? spør Solheim.

Norge skiller seg ut

Norge er ett av bare fire land hvor voksne gjør det bedre enn forventet i PIAAC basert på hvordan 15-åringene har gjort det i PISA.

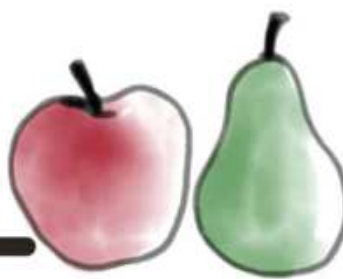
Det gjelder også Finland, som har stupt i PISA-rangeringen de siste årene. Før var de hele verdens skolefyrstær, nå er de nesten like middelmådige som resten av Norden. Men som voksne, er finnene igjen best i verden.

PIAAC deler også resultatene inn etter aldersgrupper. 15-åringer som var med i PISA i 2018 og 2022, vil være innenfor gruppen 16-24 år i PIAAC-resultatene fra 2023. De norske PISA-resultatene gikk nedover fra 2015 til 2022, så det er rimelig å anta at ferdighetene var dalende for årskullene gjennom denne perioden.

Hvordan gjør 16-24-åringene det i PIAAC? De presterer faktisk bedre i lesing og regning enn den samme aldersgruppen gjorde ti år tidligere.

Generasjonen i PISA 2025 har ennå ikke vært med i noen PIAAC-undersøkelse.

– Hvis det faktisk er en stor og reell nedgang i ferdigheter, som ikke blir kompensert gjennom videre utdanning og arbeid, vil vi se det i PIAAC om noen år, sier Maja Kalcic i SSB.

Kan de sammenlignes?

Fagfolk er nøye med å understreke at PISA og PIAAC er to forskjellige undersøkelser som bruker forskjellige metoder. Derfor kan ikke resultatene sammenlignes direkte.

– Hvem du tester, hva du tester og hvordan du tester er forskjellig, sier Maja Kalcic som jobber med PIAAC i SSB.

PISA gjennomføres over to timer i et klasserom med andre elever.

PIAAC gjennomføres hjemme hos deltakerne, og noen er til stede hele tiden, som vil gi en ekstra motivasjonsfaktor.

Oppgavene i PISA er vanskeligere enn i PIAAC. Mens PIAAC i større grad tester ferdigheter man trenger i hverdagen, tester PISA et bredere spekter av faglige ferdigheter gjennom mer krevende oppgaver.

Samtidig er det ikke helt søkt å se dem i sammenheng. Begge tester grunnleggende ferdigheter i lesing og regning som er nødvendige for å fungere godt i samfunn, utdanning og arbeidsliv.

Nylig ga OECD ut en rapport som så på hvor godt de to undersøkelsene spiller hverandre. Forskerne peker på at metodiske forskjeller kan være en viktig årsak til forskjeller i resultater. Samtidig konkluderer de med at funnene fra de to undersøkelsene i hovedsak reflekterer hverandre. Altså, at 15-åringenes ferdigheter i PISA rimer med hvordan voksne i samme land presterer i PIAAC, særlig dersom man ser på de yngre aldersgruppene blant de voksne.

Men: «Noen land viser høyere eller lavere ferdigheter i PIAAC enn forventet basert på PISA-resultatene», skriver OECD-forskerne.

Og blant dem er Norge.

– Må ta PISA-resultatene på alvor

– Noen burde se nærmere på dette, for det vil absolutt være interessant å finne mer ut av, sier Fredrik Jensen.

Han er forsker ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning ved Universitetet i Oslo og jobber med den norske delen av PISA. Jensen har ett klart budskap.

– Det er feil å bruke PIAAC til å si at det ikke er så farlig med PISA, fordi det går seg til for disse elevene når de blir voksne. Vi må ta de fallende PISA-resultatene på alvor.

Jensen sier PISA viser at flere norske 15-åringer enn før er dårligere forberedt til utdanning og arbeidsliv. Også

han trekker fram at det er betydelige metodeforskjeller mellom undersøkelsene.

– For å finne ut mer om hvorfor resultatene spriker for Norges del, må det nok bygges mer bro mellom de to undersøkelsene.

Han sier det hadde vært interessant å følge et utvalg elever videre etter PISA, for å se hvordan de samme personene senere gjør det i utdanning og arbeidsliv.

– Først da ville vi kunne si noe mer sikkert om hvordan det går med elever som gjør det bra eller dårlig i PISA.

Hva med krisegenerasjonen fra 2006?

I PISA 2006 lå de norske elevene under OECD-snippet i lesing og regning, akkurat som de gjør nå. Rundt 30 prosent av guttene hadde svake ferdigheter i lesing. Hvordan gikk det med denne generasjonen i PIAAC?

I PIAAC 2023 var de tidlig i 30-årene, og denne aldersgruppen gjorde det bra på alle tre områder i undersøkelsen: lesing, regning og problemløsning. De som gjorde det aller best i PIAAC var 20-30-åringene.

«Når vi sammenligner hvordan de ulike aldersgruppene gjør det internasjonalt, ser vi at Norge skårer godt over OECD-snippet i alle tre ferdighetsområder», skriver SSB.

Snittet for alle OECD-land: 26 %

I PIAAC har altså Norge langt lavere andel med svake ferdigheter enn snittet, mens i PISA har de litt høyere andel med svakere ferdigheter enn snittet.

Kriseåret 2006

Snittet for alle OECD-land: 20 %

Jubelåret 2015

Snittet for alle OECD-land: 21 %

Kriseåret 2025

Snittet for alle OECD-land: 31 %

Umotiverte 15-åringer?

Dersom deltakerne i PIAAC er mer motiverte for å gjøre en god innsats på testen enn PISA-deltakerne, kan også det være en del av forklaringen på sprikende resultater.

PISA-undersøkelsen viser at 15-åringene er mindre motiverte for testen og rapporterer om lavere innsats. Og andelen fort-og-gæli-svar har mer enn doblet seg siden 2018, fra 5,5 til 12 prosent.

Lavere innsats kan gi dårligere resultater, uten at ferdighetene nødvendigvis har falt like mye som det ser ut til. De norske PISA-forskerne er åpne for at fallet i

innsats og motivasjon kan forklare noe.

– Men jeg tror ikke det forklarer hele nedgangen. Jeg tror også at det er et reelt fall i ferdigheter, sier Fredrik Jensen, en av forskerne som jobber med PISA i Norge.

PISA-forskerne gir tre mulige forklaringer på at elevene rapporterer lavere innsats:

- At det speiler den faktiske innsatsen de har lagt i prøven. Da kan mye av tilbakegangen forklares med lavere motivasjon kun for PISA-testen, og ikke for skolearbeid generelt. I så fall er resultatene

mindre bekymringsfulle.

- At motivasjonen for skolearbeid generelt er på vei nedover. Andre undersøkelser har også vist en slik trend.

- At elever som ikke får det til, beskriver prestasjonen som et resultat av at de ikke prøvde nok. I så fall har elevene svakere ferdigheter, men unnskylder seg med at de ikke anstrengte seg noe særlig.

Sannsynligvis er det en kombinasjon av disse tre forklaringene som forklarer innsatsfallet, ifølge PISA-forskerne.

– Jeg vil egentlig trekke i den store spaken

Skolen må bli et kunnskapens kloster, skjermet for omverdenens forfall, mener lærer Bjørn Gabrielsen.

– Jeg er så stolt av dette, sier Gabrielsen, lærer på ungdomstrinnet ved Rudolf Steinerskolen i Oslo.

Han planter en laptop på bordet og trykker på avspillingsknappen på en video på skjermen. Kameraet sveiper over en pult full av sirlige håndskrevne sider.

– Her har jeg filmet rettellesarbeidet mitt fra første uka på skolen. Da hadde vi om Odysseen, for jeg fløt litt på interessen som dukket opp i forbindelse med den nye filmen.

På pulten ligger en annen bunke med håndskrevne ark, som klenodier fra en svunnen tid.

– Uken etter jobbet vi med Tsjekhov.

– Men liker elevene dine å drive med dette?

– De liker at de vet hva de skal gjøre. Hvis jeg gir elevene mine konkrete oppgaver, kan jeg bli helt overveldet over hva de får til. Og hvor villige de er til å sitte rolig og jobbe.

Han er rask med å understreke at han er fullt klar over at det ved Steinerskolen er en selvselektierende foreldregruppe, og at elevene ikke nødvendigvis speiler tverrsnittet av befolkningen. Samtidig får de også en god del elever som kanskje trøbler litt ekstra i den vanlige skolen.

Han tror at det på enkelte områder er et ferdighetsfall blant elevene, slik den siste PISA-undersøkelsen viser.

– Men ser man litt stort på det, så tenker jeg hva er det de snakker om, alle som er så redde for denne generasjonen? De er jo mye hyggeligere og smartere folk enn det vi var som unge.

Den store spaken

«Skal det leses, må det leses på skolen. Herfra og resten av våre liv. Det er bare å innse», skrev Gabrielsen nylig i Aftenposten. Innlegget var en reaksjon på skoledebatten etter PISA-resultatene. Hans spissformulerte løsning er at «sko-

len må tilbake til den rollen klosteret en gang hadde». Som et slags vern mot det kognitive og moralske forfallet ute i verden.

– Vi er tross alt så heldige, at vi har etablert denne institusjonen som er skolen, og som kan brukes til noe virkelig stort.

Og der, i klosterskolen, må det leses og skrives. Mer enn noe annet sted.

– Jeg synes det snakkes for mye om alle de små spakene det er mulig å trekke i, mens jeg egentlig vil trekke i den store spaken, sier Gabrielsen og ler.

Og det skal sies med én gang, det er nok kanskje ikke gjennomsnittslæreren, dette. Den tidligere journalisten og litteraturkritikeren i Dagens Næringsliv. Forfatteren av en rekke sakprosa-bøker. Som leste «Anna Karenina» for barna i to-tre timer hver kveld da de var 6 og 9 år gamle. Hvor han nå reflekterer over at det var et midtparti der som gikk såpass detaljert inn i den russiske samfunnsutviklingen på akkurat den tiden at han i etterpå klokskapens lys «nok kunne ha hoppet over noen sider».

Nå kastet han seg inn i skoledebatten.

– Jeg er opptatt av at skolen skal skape borgere, ikke ansatte. Da må vi ha noen skott mot omverdenen. Vi må ikke tro at det er så viktig at elevene lærer seg å bruke Excel.

Lange dager

«Skolen får ofte i oppgave å løse problemer den ikke selv har skapt», skrev Gabrielsen i Aftenposten-innlegget, men slo samtidig fast at «slik må det være». Skolen har ikke noe valg. At barn og unge leser mindre enn før, er bare sånn det er. Det kan neppe fikses gjennom foreldrekorreks eller strengere skjermtid.

– Vi ikke kommer utenom at skoledagen bør være lengre. Tiden fra elevene går fra skolen og

til de skal på en eller annen aktivitet på kvelden, er i stor grad fylt med å være på telefonen.

Han mener ikke at det skal stappes inn flere timer med fag, men gi rom for mer friminutt, mer fysisk aktivitet og ustrukturert lek og annet som barn har godt av for å fungere.

– Men regnskapet mitt med lengre skoledag går ikke opp hvis vi ikke har folk nok. For hver time med undervisning trenger jeg fort to-tre timer med forberedelser og etterarbeid.

Han titter på bunken med håndskrevne stiler.

– Så ja, det hadde vært deilig hvis det var flere folk.

En pingle og Hamsun

Men Gabrielsen drar ikke ned rullgardinen etter PISA og tenker at dette var mørkt og trist. Han er ikke med på at dagens unge nærmest er brødhoder som ikke har lært noen ting.

– Jeg synes at intelligensen har vært raust delt ut. Det er mer gjennomføringsevnen som er problemet.

Og det er her han mener skolen har et ansvar. Det må leses. Masse og langt. Side på side med romaner og annen moro. I alle fag.

– Jeg gir elevene lange tekster også i andre fag enn norsk, og det blir de vant til.

Han mener det er noen vinduer i læringsløpet hvor det er viktig at barn lærer visse grunnleggende ting.

– Gangetabellen er ganske gøy å lære når du går i tredje klasse, men å lære den som niendeklassing er alt annet enn gøy. Slik er det med lesing også. Det er ikke noe gøy å lese «En pingles dagbok» i niende klasse, hvis de andre leser Hamsun. Bare fordi noen elever er dårligere til å lese, betyr ikke det at de ikke har et rikt indre liv.

– Jeg hater sånn «du skal lese ti minutter om dagen». Så blir foreldrene sinte, hvis du ikke leser. Lesing er noe du må, ikke sant. Hvor motiverende er det? sier Bjørn Gabrielsen.

- Det kan gjøre litt vondt, og det kan være litt kjedelig, men den eneste måten å bli god i lesing på er å lese mye og å lese langt, sier Anita Melvold.

Foto: Ole Martin Wold

- Skolen har ansvaret for å rette opp i dette

Hun mener dagens elever er kjempeflinke, men at vi møter dem med for lave forventninger. – Jeg får troa på verden hver eneste gang jeg går inn i klasserommet, sier Anita Melvold.

– PISA-resultatene var vel akkurat som jeg forventet, sier Anita Melvold.

Hun er lærer ved Thora Storm videregående skole i Trondheim og har vært gjennom noen årskull med ungdommer siden hun begynte som lærer for nesten 20 år siden.

– Dette burde ikke komme som noe sjokk på noen. Vi som jobber i skolen har visst om dette en stund, sier Melvold.

Hun merker forskjell på leseferdighetene til elevene før og nå.

– Det er kanskje mest konsentrasjonsferdighetene som svikter. De kan jo lese, men de sliter med å konsentrere seg over tid med en lengre tekst. Det har endret seg ganske mye siden jeg begynte som lærer, sier Melvold.

Hun tror flere ting spiller inn. Fra den etter hvert kjente syndebukken smarttelefonen og skjerm, til at skoler og lærere har blitt for opptatt av at undervisningen skal være underholdende hele tiden.

– Vi kan ikke tenke at læring skal være underholdning. Når elever får dårligere konsentrasjon, kan ikke vi tilpasse oss i skolen, vi må gjøre det motsatte. Vi må trene konsentrasjonen deres. Vi må presse elevene til å sitte lenger med en tekst, og til å lese hele bøker.

Trener lesemuskelen

På Thora Storm videregående har de gjort nettopp det.

– Det har stor effekt. Det gjør kjempevondt for elevene i starten. Den første timen kan du kanskje ikke holde på lenger enn tjue minutter før elevene begynner å dø inni seg, men så, over tid, kan du dytte dem videre.

Som norsklærer følger hun elever gjennom tre år og ser stor utvikling.

– Dagens elever får det jo også til, bare de får muligheten. Konsentrasjonen er som en muskel de kan trene opp, sier Melvold.

– Det må vel sies å være opploftende?

– Ja, det synes jeg. Vi har kanskje en lesekrise blant de unge, men jeg tror ikke det er så fryktelig vanskelig å løse den. Vi må jobbe litt annerledes og bruke mer tid på å lese lengre tekster. Så må vi bygge lesefellesskap, hvor vi snakker om og jobber med stoffet underveis, og hvor elevene må skrive om det de leser.

Men for å få det til, understreker hun, trenger lærerne tid til å jobbe med det og ressurser til å kjøpe bøker, både lærebøker og klassesett. Det mener hun har vært nedprioritert altfor lenge.

- Skolen har ansvaret

Nedgangen i PISA skjer på tvers av de fleste land i undersøkelsen. Det peker mot at mye av årsaken handler om samfunnsendringer som ligger utenfor hvert enkelt lands skolesystem.

– Ligger da egentlig løsningen på denne krisen i endringer i skolen?

– Jeg mener at skolen har ansvaret for å rette opp i dette. Hvis vi vil ha en fellesskole, må utgangspunktet være at det er på skolen elevene skal lære ferdighetene de trenger. Ja, vi har utfordringer med sosiale medier og skjermer og alle slike ting, men vi må ikke slippe tanken om at skolen bør være en motvekt til alt dette.

Melvold sier en enkel ting som mobilhotell helt åpenbart fungerer positivt, og at det er langt lettere å få det til når kunnskaps-

ministeren bestemmer at det skal være sånn. I kjølvannet av PISA er det imidlertid mange lærere som reagerer på politikere som konkurrerer om å kaste ut enkle løsninger på komplekse problemer.

– Jeg skjønner at lærere steiler over politikere som gjennom tusen forskjellige metoder nå skal vise handlekraft. Det er ikke akkurat mangel på reformer vi lider under i skoleverket.

- Altfor mye synsing

Hun slår et slag for å lytte til forskere, lærere og andre fagfolk som har et godt grunnlag for å si noe om hva problemene er, og hva man bør jobbe mer med.

– Vi må bygge på den kunnskapen vi faktisk har om skoleutvikling.

– Hvordan er det å jobbe i en sektor hvor krisebeskrivelsene sitter løst i samfunnsdebatten?

– Av og til får man lyst til å be folk slutte å blande seg. Jeg er positiv til at vi ikke stikker hodet i sanden når det kommer bekymringsfulle resultater. Men det er altfor mye synsing. Det kan være slitsomt i lengden å forklare folk hvorfor de ikke kan så mye om skolen som de tror, bare fordi de selv gikk på skolen en gang.

Hun håper debatten etter PISA kan føre noe positivt med seg, nemlig at det satses mer ressurser på skolen.

– Jeg må være optimist og håpe at det går i den retningen. For det er ikke sånn at løpet er kjørt. Ungdommen nå er fantastisk, de sitter på store ressurser. Vi må bare øke forventningene til hva de kan få til, og skolen må være en motvekt mot alt det andre i samfunnet som gjør det vanskelig for dem å konsentrere seg.

Foto: Marlys Perez / Reuters / NTB

Skolestart i krisetid

CUBA: Økonomisk krise, drivstoffmangel og altfor få lærere har satt sitt preg på det nye skoleåret i den kommuniststyrte øystaten. Mer fleksible krav til oppmøte for elever er blant tiltakene myndighetene har iverksatt. Forrige skoleår ble avsluttet en måned tidligere enn vanlig.

Foto: Mousa Qawasma / Reuters / NTB

En palestinsk gutt passerer en israelsk kontrollpost på vei til skolen i nærheten av byen Hebron på Vestbredden.

Okkupasjonen hindrer skolegangen

Hundretusener av elever på Vestbredden mister store deler av undervisningen.

PALESTINA: Mer enn 600 000 palestinske elever på den israelskokkuperte Vestbredden fikk i skoleåret 2023–24 bare fysisk undervisning to dager i uka, ifølge en ny rapport fra den israelske menneskerettsorganisasjonen Association for Civil Rights in Israel (ACRI). Organisasjonen peker på økonomiske problemer i de palestinske selvstyremyndighetene, israelske kontrollposter, reiserestriksjoner og vold som

viktige årsaker til avbruddene. Rapporten beskriver konsekvenser som svekkede lese- og skriveferdigheter og redusert motivasjon for læring. Ifølge ACRI er mer enn 813 000 elever og rundt 50 000 lærere berørt av situasjonen. Mange skoler har fortsatt ikke gjenopptatt normal undervisning fem dager i uka, skriver avisen Arab News.

Vestbredden og Øst-Jerusalem har vært okkupert av Israel siden 1967.

– Som okkupasjonsmakt har Israel ansvaret for å holde skolene i gang. En generasjon barn er i ferd med å miste flere år med læring som de aldri vil få igjen, sier lederen for organisasjonen, Noa Sattah.

Foto: Milena Ayala / NRC

Ecuador er herjet av en voldsbølge fra kriminelle grupper, som også rammer skolene.

Lærere slår alarm om angrep mot skoler

Lærerorganisasjon krever unntakstilstand etter drap og trusler, men utdanningsmyndighetene avviser at skolesystemet er under angrep.

ECUADOR: Ifølge fagforeningen Unión Nacional de Educadores (UNE) ble ti lærere drept i det latinamerikanske landet i 2025 og 2026. Det var også en sterk økning i anmeldte tilfeller av utpressing og forsøk på bortføringer.

Organisasjonen krever politibeskyttelse rundt skolene og at det erklæres unntakstilstand i utdanningssektoren. Det skriver avisen El Comercio Ecuador.

– På under to uker ble to lærere drept, sier UNE-leder Gabriela Menéndez til avisen.

Viseutdanningsminister Juan Carlos Rodríguez sier at volden skyldes kriminelle gruppers forsøk på å skape kaos, og ikke målrettede angrep mot skolen.

– Påstanden som enkelte politiske grupper og fagforeningsledere fremmer om at utdanningen eller skolesystemet er under en trussel, er fullstendig usann, sier Rodríguez til El Comercio Ecuador.

Ifølge myndighetene rammer hendelse- ne kun to prosent av landets over 16 000

utdanningsinstitusjoner. Departementet opplyser at de iverksetter forebyggende patruljering og tilbyr midlertidig hjemme- kontor til truede lærere.

Ecuador har de siste årene opplevd en kraftig økning i gjengvold knyttet til in- ternasjonal narkotikahandel. Kriminelle grupper kjemper om kontroll over smugler- ruter, havner og lokalsamfunn. Skolene er blitt rammet i form av utpressing, trusler, skyteepisoder og rekruttering av ungdom, ifølge den internasjonale tenketanken og forskningsinstitusjonen Global Initiative Against Transnational Organized Crime.

I første halvdel av 2026 registrerte det norske Flyktningrådet 27 angrep på utdan- ningsinstitusjoner i delene av landet hvor organisasjonen yter humanitær hjelp. De fleste angrepene – som involverte trusler, skyting rundt skoler, utpressing, drap og andre voldshandlinger – var direkte rettet mot elever, lærere og annet skolepersona- le, skriver Flyktningrådet på sine nettsider.

Foto: Joe Khamar / AFP/NTB

«Mitt hodeplagg – min avgjørelse» står det på plakaten til denne jenta som demonstrerte mot hijab-forbudet i Wien i februar. Nå er det innført.

Forbud mot hijab skaper uro

Et nytt forbud mot islamske hodeplagg for jenter under 14 år fører til spenninger i østerrikske klasserom.

ØSTERRIKE: Loven ble vedtatt i desember i fjor og trådte i kraft ved skolestart 1. september. Mens lærerrepresentanter melder om at over- gangen stort sett har vært rolig, rapporteres det fra enkelte skoler om konflikter og aggressive reaksjoner, skriver Euronews.

Regjeringen argumenterer med at loven skal verne unge jenter mot press fra familie og omgi- velsene. Kritikere, blant dem islamske organi- sasjoner og partiet De Grønne, mener forbudet bryter med likhetsprinsippet og religionsfriheten, og de tviler på om det styrker jentenes selvbe- stemmelsesrett.

Lærerorganisasjoner har advart mot at lærer- ne blir tvunget inn i en uønsket kontroll- og mel- derolle som går ut over deres pedagogiske ansvar. Foresatte risikerer bøter på mellom 150 og 800 euro dersom elever nekter å fjerne plagget etter gjentatte samtaler.

En tidligere lov som forbød islamske hodeplagg for barn under ti år, ble opphevet av den østerrikske forfatningsdomstolen i 2020. Det nye forbu- det er allerede påklaget til domstolen av en mor og hennes to døtre.

Hold deg oppdatert på:

UTDANNINGSNYTT

Færre faste aktiviteter betyr ikke mindre struktur: Barnehagen har faste tider for måltid, bleieskift og søvn.

BARNAS HAVE OG HÅRKOLLEN BARNEHAGE

- Har systematisk analysert hva aktiviteter som kan fjernast for at leiken skal få plass.
- Satsar tungt på sosialt arbeidsmiljø og kompetanseheving i personalet.
- Legg til grunn FNs barnekonvensjon om barns rettar, og dessutan sosiologen Aaron Antonovskys salutogene teori om kva som skapar helse.
- Stiller tre spørsmål til eigen praksis, med grunnlag i Antonovsky: Gir det vi gjer, mening? Er det forståeleg? Er det handterleg?
- Styrar Line Melvold gav i 2026 ut boka «Senk farten – barndom pågår» om arbeidet i barnehagane og tankane bak.

Kjelde: Line Melvold

Då kunne vi endeleg puste.

Paul-René Davidsen Pettersen
noverande styrar i Hårkollen barnehage

Ryddar plass til leiken

I to barnehagar på Nøtterøy har dei tatt bort alt dei kan av faste vaksenstyrte aktivitetar. For barnas del.

Tekst: Silje Pileberg Foto: Joakim S. Enger

– Det var skummelt, frustrerende, kjipt. Men også kjempespennende. Og noko av det var berre utruleg deilig!

Paul-René Davidsen Pettersen hugsar godt då Line Melvold kom inn som ny leiar for barnehagen Barnas Have på Nøtterøy i Vestfold i 2020.

«Kva kan vi ta bort, slik at leiken får plass?» sa ho.

«Hæ? Kan vi gjere det?» sa personalet.

– Det var første gong vi vart utsette for denne tankegangen. For det kjendest jo som å bli utsett for noko. Det rokka ved fundamentet vårt, ved tankane vi hadde om korleis ting skulle vere, seier Pettersen.

Dei analyserte barnehagekvardagen minutt for minutt. Spurte seg: «Kvifor gjer vi dette? Kven er det til for?» Faste, daglege samlingsstunder vart tekne bort. Tradisjonelle årshjul, der bestemte aktivitetar gjentar seg på ulike tider av året, forsvann også.

Pettersen, som då var tilsett i Barnas Have, hugsar spesielt godt det siste:

– Då kunne vi endeleg puste.

Senk farta, livet er godt

I dag leiar han Hårkollen barnehage, som ligg 600 meter unna og følgjer dei same prinsippa. At desse barnehagane ikkje er som alle andre, merkar du idet du går inn døra. For mens Barnas Have utanfrå ser ut som ein etasjes lagerbygning, er det som eit eventyrland på innsida.

Alt begynte den dagen Line Melvold kom inn i Barnas Have i 2020 og merka at noko var

annleis enn då ho hadde jobba i barnehage tidlegare.

– Ting gjekk fortare. Mange tilsette bar på ei konstant kjensle av ikkje å strekke til.

I tre år hadde ho, i kommunikasjonsverksemda STYD, jobba med eit forskingsprosjekt om kva som skaper god psykisk helse for barn i barnehagealder. Ho hadde gitt ut boka «Barn som budbringere»: om at barn fortel oss noko, også når dei ikkje snakkar, og at det er vår oppgåve å vere sensitive.

– Noko av det vi gjorde, var å analysere kvardagen i ni norske barnehagar, i tillegg til å observere i over 100 andre. Det var spennende, for det var så likt overalt. Det var som om det hadde vore ein barnehage-gud der og sagt: «De skal ha samling kvar dag! Dei vaksne skal seie mest!».

Melvold meiner at resultatet kan bli mange brot i kvardagen, der barn blir rivne ut av leiken og tilsette ikkje har tid til å lytte. Ho ønskte å gjere ting annleis.

Vil bruke tida der ho har størst verdi

– At vi har tatt bort faste samlingsstunder, betyr ikkje at vi aldri samlar barna. Vi kan for eksempel ta fram ei bok når eit barn søker ho eller når leiken opnar for det, seier Line Melvold og legg til:

– Men er vi på tur, avbryt vi ikkje nødvendigvis leiken for å arrangere ein vaksenstyrt natursti.

Paul-René Davidsen Pettersen fortel at han gjerne spelar gitar med barna, men ikkje til faste tider. Er interessa der, spelar han vidare.

Det kan vere
vanskeleg for
andre å forstå
kva vi gjer og
kvifor vi gjer det.

Line Melvold
styrar i Barnas Have

LINE MELVOLD'S TIPS TIL BARNEHAGAR

- Hugs at leik er livet for barn.
- Finn eit felles utgangspunkt og ei teoretisk forankring.
- Jobb bevisst med barns tenking: Dei må både få tenkje sjølv og saman med andre.
- Dyrk fram ein kultur der tilsette og foreldre får kome til orde og snakke godt i lag.
- Hugs at vi ved å seinke farta, blir meir til stades. I tillegg kan fråværet gå ned, det er moro og det gir meining.

– Tanken er å bruke tida der ho har størst verdi: nær barna og praksisen, seier dei.

– *Kva med barn som treng vaksenstyring og tydelege rammer?*

– Vi har eit spesialpedagogisk team som jobbar tett saman med dei tilsette på avdelingane, slik at kompetansen i størst mogleg grad er der barna er: i fellesskapet, fortel Melvold.

Ho understrekar dessutan at færre faste aktivitetar ikkje betyr mindre struktur. Barnehagane har til dømes mindre barnegrupper og faste tider for måltid, bleieskift og søvn.

– Dette er rutinar som tryggjer barna, samstundes som dei hjelper oss å ta vare behova og rettane deira. Det vi har valt bort, er faste, vaksenstyrte aktivitetar som først og fremst blir grunnleggjande med at dei skal fremje ei bestemt læring.

Det siste barnehageåret er barna utandørs. Ingen går på førskule. Skulestart går likevel strålende, ifølgje tilbakemeldingane frå den lokale skulen.

Har jobba med leikemiljøet

Skal leiken få blomstre, trengst også eit godt leikemiljø. Det har barnehagen brukt mykje tid på å utvikle, med pedagogisk leiar Christine Wallumrød og verksemda STYD i spissen.

Når du går inn døra, kjem du inn i den eine heimekoselege lilleputtstova etter den andre, med golvteppe i miniatyr og alt av møblar og gjenstandar tilgjengeleggjort for barn.

Det er som om leikene lokkar. Og det er ikkje berre éi av eitt slag. Her er det mange boksar leikekrydder, mange bøtter (alle er blå!), mange glitrande sølvhattar. Alt er pent stilt opp på hyller og i vinduskarmar. Tanken er at det skal vere nok til alle.

– *Skal ikkje barn lære å dele?*

– Små barn må først og fremst få lære å vere saman. Evna til å dele oppstår ikkje fordi vaksne stadig ber barn om å gje frå seg ting. Knappe ressursar gjer heller at leiken stadig blir avbroten, seier Melvold.

Då blir det vanskeleg å finne roa og tryggleiken til å kome inn i den djupe, samanhengande leiken, som er noko av det viktigaste for barnet si utvikling, utdjupear ho.

Ifølgje Christine Wallumrød begynte barna å leike på ein annan måte etter at leikemiljøet vart endra:

– Det var meir ro og færre konflikhtar, og leiken varte lenger. Også vi i personalet fekk meir overskot og lågare fråvær.

Og listene er lange

Barnas Have og Hårkollen barnehage er to av ti kommunale barnehagar i Færder kommune, og dei har lange ventelister.

Når Utdanning snakkar med foreldre og tilsette, har dei lite negativt å komme med. Jan Mikael Kristiansen, nyttilsett pedagogisk leiar, snakkar særleg varmt om leikemiljøet: om miksen av gamle og nye ting, om at det er nok av alt og at alt er tilgjengeleg for barna.

– Ein treng kritiske røyster, også, men etter tre veker har eg førebels ikkje funne ut kva eg skal kritisere, seier han.

June Hole-Holdermann, mor til Sebastian (4), fortel at ho og mannen gret då sonen fekk plass i Barnas Have.

– Vi hadde ønska det sidan han vart fødd. Alle snakka om kor bra det var her.

Hole-Holdermann har også ei vaksen dotter. Ho meiner å sjå stor forskjell på henne då ho var fire og veslebrøren.

– Barna her er så snille mot kvarandre. Vi ser også at Sebastian tenkjer sjølv og finn sine eigne løysingar. Eg trur det handlar om at sjølvve barndommen blir verna; her vert det ikkje snakka så mykje om kven barna skal bli, men heller om kven dei er no.

Musikken fyller rommet

Når Line Melvold blir spurt om ulempene ved å drive på denne måten, må ho tenkje seg om. Ho konkluderer til slutt med éin ting:

– Det kan vere vanskeleg for andre å forstå kva vi gjer og kvifor vi gjer det.

Leiinga jobbar kontinuerleg for at dei som er tilsette, skal forstå barnehagens praksis. For eksempel avspaserer alle fem minutt kvar dag for å ha tid til å lese eit felles pensum.

For Paul-René Davidsen Pettersen var det i starten særleg vanskeleg å gripe ideen om barnehagane sine prosjekt. Dette er forteljningar som utviklar seg over tid, der personalet og barna undrar seg og undersøker noko saman. Ofte samarbeider dei med kunstnarar eller musikarar.

For eksempel kan det pangstarte ein planleggingsdag, der dei tilsette kjem inn i eit isce-

I Barnas Have ønskjer dei å bruke tida der ho har størst verdi: nær barna og praksisen.

nesett rom. Musikk fyller rommet, og kanskje er bordet dekket på maksimalistisk vis, med alt frå leikebilar til lysestakar og ein utstoppa rev – inspirert av eit kunstverk av Steinar Caspari.

«Kva er det meininga at eg skal tenke no», sa ein nyttilsett etter ei slik oppleving.

Mannen med altfor mange klokke

Seinare er det barna sin tur. Dei høyrer først lyden av ei tikkande klokke, før døra blir opna.

– Når barna får utforske eit slikt rom, utan føringar frå dei tilsette, er det rørende å sjå på. Dei snakkar saman, tar rommet, dei berre er. Vi ryddar ikkje etterpå, for også foreldra får vere med inn, fortel Melvold og kollegaene.

Tanken bak iscenesetting er å skape nysgjerrigheit og nye impulsar. I tillegg skal alle, anten dei er barn eller vaksne, nye og eller godt

kjende, få eit likt utgangspunkt. Ofte gir gjestandane i rommet hint om kva som skal skje det neste året.

Men den tikkande klokka kan også opne for andre hendingar: Kanskje er det ein av barnehagane sine karakterar kjem på besøk, som Tidar, den sveitsiske mannen med mange klokke, som alltid har dårleg tid og treng hjelp frå barna til å seinke farta. Tidar er eigentleg ein av personalet som har kledd seg ut, men det hindrar ikkje barna sitt engasjement.

– Ved å snu rollene, slik at barna leiar an – for eksempel ved å hjelpe ein karakter – utviklar barna eiga tenking. Dei får oppgåver, ansvar og ei større kjensle av tilhøyrse, seier Melvold.

– *Må ein ha spesielle evner for å jobbe slik de gjer?*

– Eg har aldri klart ikkje å jobbe slik. Eg klarer ikkje å setje meg ned og seie: «Hei, hei, der er du, Joakim, i dag skal vi lese bok.»

Når Line Melvold møter eit barn, tenkjer ho heller: «Der er du. Der ligg framtida.» Ho prøver å sjå barnet framfor seg og forstå kva det treng – der og då.

– Til sjuande og sist handlar det om demokrati. Vi kan snakke alt vi orkar om rammeplanar og fagområde, men den eigentlege jobben vår er å løfte fram barna sine stemmer, slik at dei blir høyrde.

Ho meiner ikkje at alle barnehagar skal gjere som Barnas Have og Hårkollen barnehage.

– Men alle bør undersøke sin eigen praksis og spørje seg kva strukturar som skaper tryggleik og kvalitet, og kva som først og fremst eksisterer fordi dei alltid har vore der.

Har potetferie i skoletiden

Askim ungdomsskole har sin egen potetfestival.

Tekst og foto: Trude Witzell

– Bakt potet, potetstappe, kokt potet, potetgull, potetfries – jeg bare elsker poteter! konkluderer Henriette.

Og det er bra. For denne dagen handler det om akkurat den grønnsaken: å ta opp poteter, skrelle dem, spise dem og løpe potetløp.

På våren, da elevene gikk i 8. klasse, satte de poteter. Potetåkeren ble delt inn i rader, en til hver klasse. Med 200 elever på årstrinnet er det viktig med god organisering. Etter én lukerunde før sommerferien var det bare å vente å se.

– Vi vet jo hvor poteten kommer fra, men vi har kanskje ikke skjont hvor mye arbeid som ligger bak når vi kjøper en pose potetgull i butikken. Og når vi forstår mer av prosessen bak den posen, føles den ikke så dyr lenger heller, sier Ronja mens hun setter greipet i jorda.

– Nå forstår jeg hvordan det var for mamma å vokse opp på gård! kommer det fra Amina.

Dette er andre året Askim ungdomsskole i Østfold arrangerer potetfestival. Kunst- og håndverkslærer Kari Winther Westgaard tok initiativet etter å ha sett en annonse om kommunens «Grønne prosjekt» for parsell- og selvdyrkingshager. Da det viste seg at hagens plassering lå rett ved skolen, grep de muligheten til å etablere en skolehage.

– Vi ønsket at så mange elever som mulig fikk tilgang til åkeren. Slik oppsto ideen om potetfestival, inspirert av et lignende prosjekt ved en annen skole, sier rektor Sabine Bonde.

Jordeier og nabo Arvid Løken stilte med jord, kunnskap og arbeidsinnsats, mens kommunen stod for redskaper og utstyr.

– Selv i en utpreget jordbrukskommune har mange av elevene aldri vært i en potetåker før, eller holdt i en greip, forteller Arvid.

Etter en rask demonstrasjon fra jordeieren selv går elevene ut i åkeren to og to: En vipper

opp jorda, mens den andre plukker potetene.

Sola skinner, men etter gårldagens øsregn er åkeren gjørmete. Maria innser fort at hvite sko var en dårlig idé.

– Men de får bare bli skitne, smiler hun.

– Det er ikke akkurat fashion å være i en potetåker, ler Emma.

Det legger ingen demper på iveren. Hun og venninnene Amina og Amanda har nemlig planen klar: Potetene skal selges på den årlige markedsdagen «Bønder i byen» i Askim, merket som både håndplukkede og lokaldyrkede.

Stemningen er høy, og elevene løper bort til åkeren når det er deres tur til å ta opp poteter. Potetstafetten og skrellekonkurransen er også populære, og i de fleste konkurransene står kampen mellom jentene og guttene.

– Noen elever kvier seg for gymtimene og dropper den, men ingen dropper potetåkeren, selv om arbeidet her er minst like fysisk krevende, forteller lærer Trond Winter.

Han opplever at det praktiske utarbeidet gir en helt annen form for motivasjon og mestring. Festivalen handler om langt mer enn poteter i seg selv, men om mat, kultur, beredskap og samarbeid. Om å være ute og bruke kroppen. Og vente lenge på et resultat.

Kunst- og håndverkslærer Kari roser jordeier Arvid: – Uten hans hjelp og innsats hadde dette prosjektet vært umulig.

Gjennom dagen pågår det en konkurranse: Hvem kan finne den største poteten? Hver gang noen finner en ekstra stor potet, stiger spenningen: Er dette vinneren? De løper opp til Kari og veier funnet sitt.

Til slutt går Maja av med seieren med en potet på 738 gram. Premien er potetgull.

– Det er faktisk den eneste typen potet jeg liker! Kommer det fornøyd fra vinneren.

Guttene sammenligner fangsten, for målet er naturligvis å finne dagens største potet.

Amina, Emma, Amanda har planene klar: Potetene skal selges på markedsdagen.

Maria innser at hun har valgt feil sko for dagen, men de får bare bli skitne.

Natnael leder over Catrine May i potetløpet.

Skolehagen rommer mer enn poteter! Initiativtaker Kari Wint-her Westgaard viser frem hvitløk til mat og helse og ringblomster som blir til leppepomade i design og redesign.

Oliver har funnet det som må være dagens minste potet.

SMÅ SKOLER OG BARNEHAGER

UTDANNING

Håvard er rektor, styrer og altnuligmann

På Mausund går alle øyas 16 barn på oppvekstsenteret Håvard leder – fra barnehagen til de er ferdige med ungdomsskolen.

Tekst og foto: Håvard Egge

Det lukter fortsatt toast i spiserommet etter skolelunsjen på Mausund oppvekstsenter. Håvard Holte Os trekker ut kontakten til jernet, tørker av bordet og setter pålegget inn i kjøleskapet.

– Jeg er altnuligmann. Dette er ikke en av mine faste oppgaver, men jeg må steppe inn der det er behov, sier han.

På papiret er han nemlig rektor ved skolen, i 60 prosent stilling. I tillegg er han 20 prosent styrer i barnehagen vegg i vegg. De siste 20 prosentene er han rektor ved skolen på nabøya Sørburøy.

– I tillegg har jeg en toprosentstilling som brannmann her på øya, legger Håvard til.

Hverdagen er variert. Det passer ham godt.

– Jeg slipper å kjede meg.

Havnet her tilfeldig

Håvard Holte Os har ledet Mausund oppvekstsenter i til sammen ti år. Her går alle de 16 barna på øygruppa: tre i barnehagen og 13 på skolen.

– Det er så klart et stort ansvar. Mye står og faller på meg, sier Håvard.

Som både rektor og barnehagestyrer skal han lede et tilbud som omfatter barn fra barnealder til ungdomsskole, og forholde seg til både barnehageloven og opplæringsloven.

– En ettåring har helt andre behov enn en 16-åring. Men med få barn blir det mindre oppfølging av elevsaker og den slags.

Mausund ligger en knapp halvtimes reise med hurtigbåt fra Dyrøy kai på Frøya i Trøn-

delag. Denne dagen er det duskregn og frisk bris ute i havgapet.

Fra kontoret sitt skuer Håvard ut mot sjøen.

– Synd det er overskyet i dag, for utsikten min er Norges beste. Her er det åpent hav. Amerika neste, sier han og lener seg tilbake i kontorstolen.

Håvard er opprinnelig fra Beiarn i Nordland. Under lærerutdanningen ved Høgskolen i Nesna møtte han Lene Martinsen Os fra Orkanger. Da de var ferdig utdannet i 2003, søkte de jobber over hele landet.

Mausund var det første stedet begge fikk jobb.

– Det første jeg la merke til da vi kom med hurtigbåten, var et stort fjøs. Jeg lurte på hva slags dyr de hadde her på øya. Like etterpå fant vi ut at det var skolebygget, sier Lene og ler.

For de to nyutdannede lærerne virket den lille skolen som et fint sted å begynne.

– Planen var å være her i et par år. Nå har det gått 23, sier Lene.

Høy voksentetthet

I gangen utenfor barnehagen strømmet det varm luft fra tørkeskapet. Innenfor sitter tre barn og to voksne rundt bordet og spiser lunsj.

– Ta på smør til meg, ber Oliver (3) og holder opp en skive med servelat.

På den andre siden av bordet sitter moren hans, Siri Taksgård. Hun er assistent i barnehagen.

– Jeg trodde det skulle bli vanskelig å ha sønnen min her, men det går greit. Jeg tar mest

– Oi, får jeg servert mat? sier rektor Håvard til Alvilde (5).

ansvar for de to andre barna, sier hun og peker på tvillingene Alvilde (5) og Knut (5).

Selv om barnehagen bare har tre barn, er fire personer ansatt der. Bemanningen tilsvarer 2,2 årsverk fordelt på pedagogisk leder, fagarbeider, assistent og styrer.

Det gir høy voksentetthet.

– Ungene her blir fulgt godt opp, sier fagarbeider Hege Rishaug Iversen.

Seks elever på fire årstrinn

Skoleklokken ringer inn. Seks barn i klassen med 3. til 6. trinn stormer inn i gangen og tar oppstilling. I dag er det generalprøve før sommeravslutningen.

Den andre klassen består av elever fra 7. til 10. trinn. De er ute og plukker blomster til avslutning for skolens to tiendeklassinger.

Totalt har skolen 13 elever og tre lærere i full stilling.

Håvard mener det er lett å undervurdere betydningen av å tilhøre en gruppe når oppmerksomheten rettes mot den enkelte elevs rett til tilpasset opplæring.

– Å være en del av en gruppe når man skal lære, er veldig viktig. Det må man ha i mente på en liten skole som denne.

Undervisningen i aldersblandede grupper må planlegges over flere år. Klassene kan arbeide med de samme temaene og metodene, men elevene har ulike faglige mål.

– Det blir et lite lappeteppe, sier Håvard.

Han har laget et regneark med en rullende treårsplan som skal sikre at elevene får timene og opplæringen de skal ha. Men det er lærerne som gjør den viktigste jobben med å få undervisningen til å fungere, understreker han.

– Fordelen er at de ikke har en svær bunke tentamener å rette.

Mange små skoler er blitt lagt ned de siste

årene. Håvard mener tilgangen på kvalifiserte ansatte er en av de største utfordringene for skolene som er igjen.

– Vi har mange dyktige folk. Det er det som gjør at skolen blir bra, ikke om den er stor eller liten.

Frøya kommune lyser vanligvis ut stillinger gjennom en felles prosess for skoler og barnehager. Kommunen tilbyr også signeringsbonus på 50.000 kroner og gode lønnsvilkår.

Men kompetente ansatte er ikke nok. Det koster å drive et oppvekstsenter med få barn og mange voksne.

Håvard sier Frøya kommunes gode økonomi er avgjørende for at tilbudet kan opprettholdes. Mens mange kommuner fordeler penger ut fra antall elever, baseres budsjettene her på erfaringstall.

– Skolebygget vårt er dimensjonert for tre ganger så mange elever, så selve driften er kost-

I tillegg til å jobbe sammen har Håvard, og Lene også to barn på skolen, Lotte og Marius.

Barna i barnehagen og SFO liker å sykle på området ved oppvekstsenteret. – Når barnegruppa er så liten som her, blir det særlig viktig å skape et fellesskap der alle får være med, sier Håvard Holte Os.

bar. I tillegg er det mange ansatte i forhold til antall barn. En fordelingsmodell ville ikke fungert her. Stykkprisen går rett og slett ikke opp, sier han.

Rektor for sine egne barn

For Håvard og Lene er skolen mer enn en arbeidsplass. De har også to barn som er elever der.

Lotte (13) går i 7. klasse, mens Marius (15) går i 9. klasse. Dermed går de i samme aldersblandede klasse, hvor Lene nå er kontaktlærer.

– Det er en familiebedrift. Sist vi hadde foreldresamtale og det skled litt ut, sa Marius: «Nei, nå må vi holde oss profesjonelle her», forteller Håvard.

For Marius har nærheten også en bakside.

– Det er ikke så gøy, egentlig. Jeg føler at jeg ikke har noe privatliv. De vet liksom alt jeg gjør.

Håvard mener likevel det er mange fordeler ved å vokse opp på et så lite sted.

– Det er lettere for oss å se hele barnet. Vi kjenner alle barna og foreldrene bedre enn på større steder.

I gangen på skolen henger kollasjer med hjerter. De ble laget under «Hjerteuka», som skal fremme inkludering.

Når elevgruppen er så liten, blir det særlig viktig å skape et fellesskap der alle får være med, mener Håvard.

– Vi må få ungene til å forstå at hvis de ikke leker med de andre, så er det ingen som gjør det.

Han mener de voksne må arbeide aktivt for å etablere en inkluderende kultur før problemer oppstår.

Etter at skoledagen er over, høres barnerop og sykkelklokker fra skolegården. Barna fra barnehagen og skolefritidsordningen er sammen hver ettermiddag og blir godt kjent på tvers av alder.

– Følg etter meg, følg etter meg! roper Knut (5) til Johan (8).

Anton (9) vil helst spille fotball, men sykler etter Alvide (5), som hyler i svingene.

– De store lærer seg å ta vare på de små. Vi har fått flere kommentarer fra folk med feriehus på øya om at barna våre er veldig omsorgs-

fulle, sier Hege.

– Her kan det fort skje at en tiendeklassing sitter i sandkassa og leker med en smårolling, legger Håvard til.

– Den eneste offentlige institusjonen

Håvard har tatt oss med opp på øyas høyeste punkt, 41 meter over havet. Håret står i vinden mens han ser ned på oppvekstsenteret.

– Hva hadde øya vært uten det?

– Oppvekstsenteret er superviktig. Det er den eneste offentlige institusjonen igjen her. Alle som har vokst opp på øya eller har barn, er knyttet til oss. Og hvis folk skal bo her, må man ha skole og barnehage.

Han tror Mausund er et godt sted å vokse opp. Samtidig er det også en sårbarhet i at barna har så få jevnaldrende rundt seg.

– Det kunne gjerne vært flere barn her, spesielt når de kommer i tenårene. I den alderen slutter man å leke og blir mer opptatt av interesser. Da hadde det vært fint å ha flere å spille på.

Mener lærere mangler verktøy mot elevvold

Lars Erik Gjerde var et problembarn på skolen. Nå har han skrevet bok om en skolepolitikk han mener mistenkeliggjør læreren og lar elever regjere klasserommene.

Tekst: Margrethe Zacho Haarde Foto: Siv Dolmen

– Jeg var voldelig allerede i barnehagen.

Sosiolog Lars Erik Gjerde vet at han rører i en gryte som allerede koker godt uten hans hjelp. Men ved siden av temaer som labre PISA-resultater, svake søkertall til lærerutdanning, lesekrise og utbrente lærere, er det ett tema Gjerde mener vi ikke snakker nok om: den økende volden i klasserommene. Dette skriver han om i sin nye bok, «Skoleanarkiet – betraktninger over den elevsentrerte dreiningen».

– Vi svikter barna som sliter mest hvis utagerende oppførsel ikke får konsekvenser. Vi vet at dårlig oppførsel og lav innsats i skolesammenheng minsker sjansene for å lykkes videre i livet.

Dinosaurjakt

Lars Erik Gjerde har klart seg bra. Likevel mener han at det er alt annet enn skolens fortjeneste at han omsider, i en alder av 24 år, både hadde bestått videregående og funnet ut at han trivdes som universitetsstudent.

– Da jeg var 13–14 år, begynte det å skli ut. Det fortsatte til jeg droppet ut av videregående som 16-åring. Jeg følte egentlig at jeg var ganske kul, så da jeg begynte om igjen for å ta første året på nytt, endte det med at jeg droppet ut en gang til. Jeg brukte seks år på å fullføre videregående.

Gjerde synes det er lett å se at han var et barn som trengte klare rammer. Det fikk han også så lenge han gikk på barneskolen. Lærermoren hans og hans egen lærer samarbeidet tett om

det han kaller «pisk og gulrot-metoden».

– Oppførte jeg meg ordentlig, fikk jeg et dinosaurmerke i en liten bok. Var jeg utagerende og vanskelig, visste jeg at læreren min ringte hjem til moren min, og så fikk jeg kanskje ikke gå ut og leke den ettermiddagen. Dårlig oppførsel fikk konsekvenser. I dag har læreren derimot svært få verktøy, med mindre foreldre aktivt går inn for å etablere avtaler. Læreren har så å si ingen autoritet lenger, mener Gjerde.

– Barn griper naturlig til vold

Med utgangspunkt i voldsstatistikk peker Gjerde på at skolens funksjon som oppdrager er viktigere enn noen gang.

I 2024 svarte 47 prosent av lærere, i en undersøkelse utført for Utdanningsforbundet, at de hadde blitt utsatt for fysisk skade eller vold én eller flere ganger det siste året. I 2018 svarte 24 prosent det samme. Med andre ord gikk man, i løpet av seks år, fra at en av fire lærere opplevde vold på egen arbeidsplass til at nærmere halvparten sier at de gjør det.

– Jeg tror at vold ligger latent i mennesket, og at veldig mange barn, ikke alle, griper naturlig til voldelige handlinger når det oppstår konflikt. Og hvis det er sånn, og gitt at vi ikke ønsker oss tilbake til tidligere tiders mer voldelige samfunn, må mennesker disiplineres og oppdras for å bli det vi regner som gode, velfungerende mennesker i samfunnet.

– Er ikke det først og fremst foreldrenes rolle?

– Jo, men vi ønsker oss vel ikke et samfunn der du er prisgitt ressursene til familien du er

født inn i? Vi vet at ikke alle får den støtten og oppdragelsen de trenger hjemme.

Etterlyser en «sjef»

Gjerde er langt fra alene om å fortvile over lærerens tapte autoritet i klasserommet. Også politikere i partier fra Frp og Høyre til Arbeiderpartiet og Rødt, har markert seg ved å peke på klare mangler ved dagens skole. Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun (Ap) har sagt: «Læreren skal være sjefen i klasserommet.» Hun har samtidig argumentert for at læreren må få tydeligere rettigheter og rammer til å utøve denne rollen.

Høyres Peter Frølich bruker nærmest de samme ordene. Han sier at det er viktig «å kunne vise grunnleggende respekt for læreren og at læreren er sjef i klasserommet».

Lars Erik Gjerde mener svaret på uføret ligger i Opplæringsloven. I 2017 vedtok Stortinget lovendringer som skulle styrke elevenes vern mot krenkelser og mobbing. Gjerde mener dette satte en ny standard for maktforholdet mellom lærere og elever. At loven ble oppdatert i 2024, blant annet ved å innføre kapittel 12 (se faktaboks) som gir lærere noe større albuerom, mener Gjerde ikke holder.

– Loven er i hovedsak videreført i den oppdaterte versjonen. Utgangspunktet er selvfølgelig veldig bra, men fokuset har flyttet seg fra elever som mobber elever til lærere som mobber elever. Den nye loven presiserer riktignok at elevens opplevelse ikke alene avgjør om en lærer har krenket eleven, men fortsatt

Vold ligger latent i mennesket.

Lars Erik Gjerde
sosiolog og forfatter av boka
«Skoleanarkiet»

LARS ERIK GJERDE

Stilling: Førstemanuensis i samfunnssikkerhet ved Universitetet i Tromsø (UiT).

Utdanning: Sosiolog med doktorgrad (Ph.d.) fra Det europeiske universitetsinstitutt i Firenze.

Har tidligere skrevet: Wokeisme – det liberale demokratiets nye utfordrer.

Aktuell med: Skoleanarkiet – betraktninger over den elevsentrerte dreiningen.

– Vi svikter barna som sliter mest hvis utagerende oppførsel ikke får konsekvenser, mener Lars Erik Gjerde.

Jeg vil heller si at skolen er totalitær.

Eileen Eldjarn
lektor og utdanningsfilosof

gir opplæringsloven eleven en sterk posisjon i vurderingen av hva som er en krenkelse.

– Er ikke det en sikkerhet for elevene, som tross alt er barnet mot den voksne læreren?

– Det der mener jeg er en veldig lærerskeptisk tilnærming. De fleste elever trenger læreren til å beskytte fellesskapet mot elever som har tilbøyeligheter til å mobbe, utøve vold og så videre. Men loven gir mobberen enkel tilgang til å påberope seg rollen som den krenkede. Eleven kan derfor fortsette mobbingen uforstyrret. Loven oppfordrer også lærere til å melde andre lærere og begrenser lærerens autoritet. Det gjør henne alltid litt uglesett i sitt eget klasserom.

Kunne si: «Skjerp deg!»

Gjerde bruker seg selv som eksempel igjen.

– Jeg syntes det var kult å droppe ut av videregående da jeg var 16. Jeg forsto åpenbart ikke det beste for meg selv. Og kan man forvente at elever forstår hva en gyldig og en ugyldig krenkelse er? Før kunne læreren enkelt avvise åpenbart grunnløse anklager. Den absurde krenkelsen var ikke en abstraksjon, men normal praksis.

Gjerde forklarer hva han mener med et eksempel:

Eleven kunne si: «Jeg ble krenket fordi jeg fikk en femmer og ikke en sekser.» Da kunne læreren si: «Skjerp deg. Det der var ikke en krenkelse.»

Gjerde vil ikke bare at læreren skal få tilbake makt, han etterlyser tillit:

– Man glemmer at læreren er den viktigste tillitspersonen i klasserommet, det er tross alt hun som er til stede og ser elevene, mer enn både rektor og foreldrene.

OPPLÆRINGSLOVEN: HVA BLE ENDRET?

2017: Sterkere vern av elevene

I 2017 ble kapittel 9 A innført. Elevene fikk en individuell rett til et trygt og godt skolemiljø, og skolen fikk en aktivitetsplikt. Elevens egen opplevelse av skolemiljøet skulle høres og vektlegges.

2024: Reglene ble i hovedsak videreført

Da den nye opplæringsloven trådte i kraft i 2024, ble reglene om skolemiljø i hovedsak videreført, men flyttet fra kapittel 9 A til kapittel 12.

2024: Lærere fikk tydeligere adgang til fysisk inngripen

Den nye loven fikk en egen bestemmelse som åpnet for at ansatte kunne gripe fysisk inn for å avverge blant annet vold, skade eller vesentlig forstyrrelse av undervisningen. Inngrepet må være nødvendig og forholdsmessig.

Elevens opplevelse avgjør ikke alene om læreren har krenket eleven.

Elevens opplevelse er avgjørende for om eleven har et trygt og godt skolemiljø, og dermed om skolens aktivitetsplikt utløses. Men elevens opplevelse avgjør ikke alene om en lærer har krenket eleven. Skolen må undersøke hva som faktisk har skjedd.

Kilde: Utdanningsdirektoratet, Rapporten «Evaluering av nytt kapittel 9 A i opplæringsloven» (2019), utført av Deloitte AS for Utdanningsdirektoratet.

– Skolen er alt annet

Lektor og utdanningsfilosof Eileen Eldjarn mener det er totalt skivebom å skyldte elevene.

– Skolen er korridorer, klasserom, timeplaner og karakterer. Det er alt annet enn anarki. Å kalle skolen et anarki, synes jeg er ren click-bait-argumentasjon. Det vi derimot ser, er økt grad av toppstyring og enormt med strukturer og planer. Jeg vil heller si at skolen er totalitær, sier Eileen Eldjarn, lektor og tidligere ansatt i skolen som lærer, nå forsker og utdanningsfilosof ved Universitetet i Oslo.

– Men du mener også at dagens skole er utfordret?

– Ja, jeg er enig i at noen lider under det systemet skolen er bygget på i dag, og det er både elever og lærere. Lærere er modige mennesker som står foran 30 barn og ungdom-

Arkivfoto: Iko Mathisen

– Loven gir mobberen enketilgang til å påberope seg rollen som den krenkede, mener Lars Erik Gjerde.

Avviser at elevrettigheter fører til mer vold og uro

Elevorganisasjonens leder Zaid Norzai Ahmmad synes det er på tide å slutte å sette lærer og elev opp mot hverandre i debatten om skolen.

– Jeg blir oppgitt over at vi fortsatt setter dette opp som et valg mellom læreren og eleven, skriver han i en e-post til Utdanningsnytt.

Ahmmad mener det er positivt at elever har fått tydeligere rettigheter og større mulighet til å medvirke i skolen.

– Det betyr ikke at elever skal bestemme over læreren eller at læreren skal miste autoriteten sin. Når skal vi egentlig klare å komme oss videre fra tanken om at vi må ofre den ene for å styrke den andre? Elever og lærere har ulike roller, men de rollene utfyller hverandre.

Han mener læreren skal ha en tydelig lederrolle.

– Vi trenger lærere som tør å være tydelige, sette grenser og gripe inn når elever oppfører seg på en måte som går utover andre. Elever skal kunne forvente at læreren leder klasserommet og sørger for et trygt læringsmiljø.

Ahmmad mener det også blir for enkelt å gjøre elevenes rettigheter til en forklaring på problemene med uro, vold og læringsmiljø.

– Hvis lærere opplever at de ikke har gode nok verktøy til å håndtere krevende situasjoner, må vi spørre hvorfor. Da må vi snakke om bemanning, ressurser, kompetanse og oppfølging av elever som strever.

enn anarki

mer og skal løse dem igjennom den faglige hverdagen samtidig som de skal få til såkalte «menneskemøter» med hver og en elev. Det er kanskje ikke mulig med de ressursene skolen har i dag?

– Men tallene er ganske tydelige: Volden i skolen øker. Betyr ikke det at elevene har fått for frie tøyler?

– Men hva inneholder disse tallene? Hva er vold i denne sammenhengen? Er det ikke også selv vold å lide av sterk skolevegring og bli sittende hjemme? Hva med alle de som legger bånd på seg og forsøker å tilpasse seg en skole de ikke trives i? Kan det være at det også er blitt lavere terskel for hva man rapporterer

som vold? Vi ser jo for oss elever som slår ned lærere rett som det er, men er det egentlig det som skjer?

Eldjarn understreker at hun har vært i norsk skole som elev, lærer og mor i 35 år. Hun har aldri sett en elev slå en lærer.

– Jeg har sett elever som slåss, og jeg har sett en lærer som var voldsom mot en elev. Jeg mener at det å kalle skolen elevstyrt blir en slags stråmann i debatten. Det er systemet som er problemet i dag, ikke elevene.

Hun legger til:

– Å snakke om barn som usiviliserte mennesker som må disiplineres, mener jeg er veldig snevert. Sannheten er jo at vi ofte kjemper

for å gi dem mer makt til å klare ting selv: Gå på do, lukke døra og kanskje velge en bok du faktisk vil lese.

Hun mener Gjerde maner frem et bilde av en skole som skal være noe helt ekstraordinært.

– Vi hører gjerne at elever ikke kan bli sendt på gangen fordi læreren ikke får lov. Men jeg skal love deg at uansett hva som står i planverket, så blir elever sendt ut hver eneste dag, fordi læreren ikke har noen annen mulighet. Jeg tror man må forstå mer av hvilken enorm avstand det ofte er mellom ambisjonene for skolen og de ressursene som er tilgjengelige, før man begynner med polemikk om ungdommen nå til dags.

Utfordrende atferd i en inkluderende skole

Av Kristian Øen
Fagbokforlaget
178 sider

Det som utløyer utagerande atferd

Å handtere atferd hos elevane er eit tema som går igjen for alle som har sitt virke i skulekvardagen.

Meldar: Kirsten Flaten, dosent i spesialpedagogikk ved Høgskulen på Vestlandet

I ein kvardag der mange born og unge skal samarbeide og sosialisere, er det gjerne uunngåeleg at atferd vert eit tema som aldri ser ut til å verte heilt ferdig belyst og forstått. I denne boka vert utfordrande atferd forstått som utagerande eller eksternalisert atferd, den av atferdsutfordringane som er umiddelbart merkbar.

Her vert det vist til eit spekter der noko atferd kan korrigrast med eit blikk og eit nikk av lærar, og at eleven då hentar seg inn att. Og så den alvorlege utfordrande, ein type atferd som lyt handterast når ho oppstår, for å hindre at den utøvande eleven vert stigmatisert, og for at medelevar ikkje skal oppleve skulemiljøet som utrygt.

Høvet til å gripe inn fysisk overfor ein elev vart tatt inn i Opplæringslova i 2024. Kva som ligg i

dette, vert reflektert godt over i teksten, mellom anna sett opp mot andre elevar sin rett til utdanning i eit trygt miljø.

Forfattaren viser til ulike tilnærmingar og verkøy, for å lette arbeidet med utagerande atferd i eit lengre perspektiv. Atferda kan stoppast, men det endrar ikkje årsaka til at atferda kom ut av kontroll. Det er først når vi forstår kva som skaper vansken at læraren kan arbeide med å endre årsaka, og slik redusere utagerande atferd.

Forfattaren avklarar grader og nyansar av utfordrande atferd, og viser at her kan lærarar tenke svært så ulikt, som vil vise att i kva grenser som vert sett av den einskilde. Små praksisnære historier bryt opp teoriteksten, og her viser forfattaren korleis han har valt å handtere utfordrin-

Når stormen kommer
Stormaktskrig og historiens advarsler
Av Odd Arne Westad
Cappelen Damm Akademisk
200 sider

Historisk forståelse kan dempe ko

Forfatteren trekker paralleller mellom opptakten til første verdenskrig og dagens spente verdenssituasjon. Men han gjør det også klart at alt håp er ikke ute.

Anmelder: Jan Oscar Bodøgaard, historiker

For lærere som ønsker å gjøre historieundervisningen relevant og meningsfull for elever, og som vil synliggjøre hvordan dagens internasjonale utfordringer kan forstås gjennom historiske perspektiver, er Odd Arne Westads bok *Når stormen kommer* både inspirerende og faglig verdifull.

Westad, opprinnelig fra Ålesund og i dag professor ved Yale University, tar utgangspunkt i et spørsmål som også er sentralt i skolens samfunns- og historieundervisning: Hvordan kan kunnskap om fortiden hjelpe oss å forstå vår egen tid? Bokas hovedtema er forholdet mellom krig og fred, og Westad viser hvordan dagens verdenssituasjon på flere måter har likhetstrekk

med perioden før første verdenskrig.

Han beskriver hvordan rivalisering mellom stormaktene Russland, Østerrike/Ungarn, Tyskland, Frankrike og Storbritannia, med økonomiske konflikter og kamp om innflytelse, bidro til den spente situasjonen før 1914. Samtidig trekker han linjer til vår egen tid, der internasjonal politikk preges av økende handelskonkurranse, teknologisk kappløp og politiske utfordringer mellom først og fremst Kina, Russland, USA og EU. Kan dette, som i 1914, ende i en storkrig?

Et sentralt poeng i boka er at store kriger sjelden oppstår fordi noen aktivt ønsker dem, men fordi mistillit, feilvurderinger og gradvis

erd

gar i sin eigen kvardag. Han gir dessutan glimt inn i kva, og kvifor, utagerande åtferd kan oppstå i ein skuledag.

Årsaksforklaringar på kvifor elevar reagerer på utfordrande og utagerande måtar vert gjennomgått i lys av sjølvregulering og kognitiv overbelastning. Sjølvregulering, kjensleutbrot og eksekutive funksjonar er vanleg å trekke inn for å belyse utfordrande åtferd. Det å sjå på kognitiv overbelastning er å belyse frå ein anna vinkel. Forfattaren forklarar at der det manglar samsvar mellom kapasitet hos eleven og forventning i miljøet, vil det resultere i kognitiv overbelastning, med etterfølgjande åtferdsreaksjonar.

Boka trekker godt inn nasjonal og internasjonal teori om tematikken utfordrande åtferd. Det er ikkje ukjent at elevar si åtferd vert påverka og prega av omgivnadane, og her vert det presentert forklaringsmåtar som belyser kvifor, og det gjer boka nyttig både for lærarstudentar og tilsette i praksisfeltet.

konflikter

tilspissing gjør konflikter stadig vanskeligere å kontrollere. Westad peker særlig på utviklingen i Asia, men diskuterer også hvordan moderne teknologi og raske beslutningsprosesser kan gjøre dagens verden mer sårbar enn tidligere.

Samtidig er boka langt fra en dommedagsfortelling. Tvert imot argumenterer Westad for at historisk innsikt kan bidra til å forebygge konflikter. Kunnskap om fortidens feilgrep kan styrke forståelsen av betydningen av dialog, diplomati og internasjonalt samarbeid.

For lærere gir boka gode eksempler på hvordan historiefaget kan knyttes til aktuelle spørsmål og bidra til elevenes forståelse av samtidige konflikter og globale utfordringer. Når stormen kommer egner seg derfor godt som faglig støttlitteratur i videregående skole og som inspirasjon for lærere i historie og samfunnsfag på alle trinn.

MINE FAVORITTER

Snokeboka
(2018)
Lisa Aisato

Hva gjemmer seg bak fasaden?

Snokeboka til Lisa Aisato er en nydelig allaldersbok som minner oss på at vi alle har ulike sider og en fasade. Teksten er skrevet på rim, den er morsom, og illustrasjonene er helt nydelige. Vi får møte 16 personer i en heis sånn som de ønsker å framstå og deretter møte dem bak fasaden, privat. Fin å lese for et barn på fanget, en klasse eller en hel skole.

Mikrovaner
(2018)
James Clear

Gjør det synlig, fristende, enkelt og tilfredsstillende

Mikrovaner av James Clear har inspirert meg til å reflektere rundt vaner både privat og på jobb. Hvilke som bør skrotes, ivaretas og bygges. Boka er lettfattelig å lese og brukervennlig. Den gir nøkler til hvordan vi best kan lykkes med å skape nye vaner og endringene vi er på jakt etter.

Lesekrise
(2026)
Kari Spjeldnæs

Grep mot lesekrise

«Gode leseferdigheter er en forutsetning for å få tilgang til kunnskap og å kunne tilegne seg kunnskap», skriver Kari Spjeldnæs. Denne boka har minnet meg på å scrolle mindre på mobilen, viktigheten av valg og hvilken gevinst langlesing gir.

Annette Dorthea Steinmo

lærer ved Hana skole i Sandnes

Debattinnlegg kan ha en lengde på opptil 7000 tegn (inkludert mellomrom). Husk tittel og ingress.

Tips: Både tittel og ingress bør være konkrete og gi uttrykk for en mening.

Oppgi navn og telefonnummer når du sender inn innlegg. Legg gjerne ved et digitalt portrett (minimum 0,5 MB), med navn på den som har tatt bildet.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere og kutte i bidrogene.

PISA-UNDERSØKELSEN

Resultatene peker mot lærerkom

Vi kan mene mye om norsk skole. Vi kan endre læreplaner, innføre nye satsinger, organisere og omorganisere, snakke om inkludering, livsmestring, tverrfaglighet og stadig nye tiltak.

Men den største elefanten i klasserommet er der fortsatt, uansett hvor mange ganger vi later som vi ikke ser den: Har vi nok kvalifiserte lærere til å lære elevene det de faktisk skal kunne?

PISA-resultatene som ble lagt fram 8. september, burde gjøre det spørsmålet temmelig vanske-

lig å komme utenom. Norge ligger nå, for første gang siden 2006, under OECD-gjennomsnittet i alle de tre fagområdene PISA måler: lesing, matematikk og naturfag. Siden 2015 har norske elevers resultater falt med 60 poeng i lesing, 50 i matematikk og 28 i naturfag.

**Meningene
dine er viktige
for oss!**

Send ditt bidrag til:
debatt@utdanningsnytt.no

Foto: Mostphotos

Skolen er en opplæringsinstitusjon, ikke først og fremst en arena for oppbevaring, aktivisering eller terapeutisk virksomhet, understreker Elin Sebjørnsen.

mpetansen

Enda mer alvorlig er det som skjer nederst: 34 prosent av norske 15-åringer presterer nå under minimumsnivået i lesing. I matematikk gjelder det 38 prosent og i naturfag 29 prosent. Blant guttene er hele 41 prosent lavtpresterende i lesing.

Kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun kaller resultatene «svært alvorlige». Det er vanskelig å være uenig.

Selv om vi kan fastslå at norske elever kan stadig mindre, mottar altfor mange undervisning av lærere som mangler den fagkompetansen vi selv har bestemt at de bør ha. Utdanningsdirek-

Når elevene lærer mindre, hvorfor er ikke kvalifiserte lærere og kvaliteten på selve undervisningen det første vi snakker om?

toratets tall for 2025–26 viser at fem prosent av lærerne i grunnskolen ikke oppfyller kompetansekravene for tilsetting. Fire prosent av undervisningstimene gis av lærere som ikke oppfyller disse kravene.

Enda mer oppsiktsvekkende er fagkompetansen: 12 prosent av norsklærerne, 15 prosent av matematikklærerne og hele 28 prosent av engelsklærerne mangler kompetansekravet i faget de underviser i. På 1.–7. trinn gjelder det nesten hver tredje engelsklærer – 32 prosent.

Dette er årene der elevene skal lære å lese, skrive, regne, uttrykke seg – og faktisk lære hvordan man lærer. Likevel klarer vi å diskutere norske elevers mangelfulle kunnskaper som om kompetansen til dem som skal lære dem noe, nærmest er en parentes.

Samtidig har vi fått en nærmest tvangsaktig tro på «laget rundt eleven». Miljøarbeidere, miljøterapeuter, assistenter og stadig flere andre voksne skal inn. Begrepet er blitt så uangripelig at det nesten oppfattes som suspekt å spørre om denne etter hvert omfattende satsingen faktisk virker.

I grunnskolen får rundt 23 400 elever timer med assistent. Samtidig øker fraværet. På 10. trinn hadde en typisk elev i 2024–25 ni fraværsdager og åtte enkelttimer – tre dager og tre timer mer enn før pandemien. Nesten 18 prosent hadde minst 20 fraværsdager. Før pandemien var tallet ni prosent.

Og nå kommer altså PISA 2025 på toppen: Norge under OECD-gjennomsnittet i alle tre fagområder, og rundt en tredjedel av elevene på de laveste mestringsnivåene. Hvor er resultatene?

Nei, dette beviser ikke at «laget rundt eleven» har skapt problemene. Det påstår jeg heller ikke. PISA beviser heller ikke at manglende lærerkompetanse alene forklarer nedgangen. Men tallene

gir oss definitivt grunn til å stille et langt mer grunnleggende spørsmål:

Når elevene lærer mindre, hvorfor er ikke kvalifiserte lærere og kvaliteten på selve undervisningen det første vi snakker om? Dette er ikke et angrep på miljøarbeidere, miljøterapeuter eller assistenter. Mange gjør en utmerket og helt nødvendig jobb. Det er et angrep på forestillingen om at stadig flere voksne rundt eleven kan erstatte eller kompensere for profesjonell pedagogisk og faglig kompetanse.

Vi må våge å skille mellom omsorg og opplæring. Elever trenger trygghet. De trenger voksne som ser dem. Noen trenger tett og omfattende oppfølging. Men skolen er ikke først og fremst en arena for oppbevaring, aktivisering eller terapeutisk virksomhet.

Skolen er en opplæringsinstitusjon. Da trenger vi lærere som kan fagene sine. Som kan didaktikk. Som kan klasseledelse. Som oppdager når Ole på tredje rad ikke har forstått brøk, selv om han sitter stille og oppfører seg eksemplarisk. Og som vet hva de skal gjøre med det.

Laget rundt eleven er der allerede: faglærere som samarbeider, kontakten med hjemmet og – ikke minst – eleven selv. Mestring skapes i trygge rammer der eleven opplever å få til noe. De rammene er det lærerens jobb å legge til rette for.

PISA 2025 forteller oss at altfor mange norske elever ikke lærer det de trenger. Da bør kanskje det første spørsmålet være det aller enkleste: Har de nok kvalifiserte lærere til å lære dem det?

Elin Sebjørnsen

lærer i videregående skole

MUSIKK

Det er på tide å ta sangen tilbake

Sang kan skape ro, trygghet, læring og fellesskap i skolen. Likevel har den fått stadig mindre plass i mange klasserom.

Det finnes et enkelt verktøy som kan roe et bråkete klasserom, gjøre den skumle skolestarten litt tryggere, og gi elevene opplevelse av kreativ mestring, samarbeid og små pauser i hverdagen. Sangstemmen er alltid med oss – i klasserommet, i friminuttet, på tur. Så hvorfor sluttet så mange lærere å bruke den?

Norsk skole og barnehage har lange tradisjoner for å bruke sang som en aktiv del av hverdagen. Vi opplever likevel at sangtradisjonen har vært i fritt fall i mange skoler og barnehager landet rundt de siste årene. Den spontane fellessangen i klasserommet har blitt stadig mer avhengig av den enkelte lærers eget initiativ og musikalske mot.

Og når uttrykket «syng med den stemmen du har» blir erstattet med begrep som stemmeskam hos mange voksne og barn, står vi igjen med flere spørsmål: Er det popmusikkens perfekte autotune som plutselig har gjort oss så redde for å synge? Eller har det musikalske motet minsket blant lærere fordi sang ikke lenger er en obligatorisk del av lærerutdanningen – og fordi sang bare vies noen få, spredte setninger i kompetansemålene utenfor musikkfaget selv?

En trygg inngang til fellesskapet

Skolestart og oppstart i barnehage er skummelt for mange barn. Alt er nytt på en gang: nye an-

sikter, nye rom, nye regler å lære seg. I slike overganger er sang- og musikkopplegg flotte aktiviteter for å skape felles lek i trygge, lærerstyrte rammer, på tvers av sosiale klikker. Alle kan delta med den stemmen de har, uavhengig av språk og funksjonsnivå.

Å synge en sang man kan fra før, kan også være en fin bro over til et nytt fellesskap og en ny hverdag. Derfor har flere skoler og barnehager etablert samsamarbeid for førsteklassinger som skal begynne på skolen. Noen samler de eldste i barnehagen til sangøker før sommerferien, og tar sangene frem igjen i starten av det nye skoleåret. Dette har en tydelig signaleffekt for både store og små: «Den sangen kan jeg! Altså mestrer jeg noe i alt dette nye!»

Forskning har vist at det å synge sammen kan redusere stress og øke produksjonen av lykke- og kjærlighetshormoner som oxytocin og dopamin. Det å tørre å by på seg selv gjennom sang – å ta plass, bli sett og hørt – er også en øvelse i noe mye større: vi samarbeider om å skape noe kreativt og konkret, og må tørre å være sårbare og synlige. Vi øver, gir hverandre plass, finner vår plass, og hører stemmene våre smelte sammen.

Og vi kjenner mestringen – sammen – når alt endelig sitter skikkelig. Sangen er selve lyden av fellesskap, en god øvelse i å tørre å se og bli sett,

og den kan knytte oss tettere sammen på tvers av sosiale klikker og ulike nasjonaliteter.

Sang kan gjøre lærerens jobb lettere

Husker du en puggesang fra skoleløpet ditt? Det er ikke tilfeldig at alfabetsanger og sanger med grammatiske og matematiske huskereglene finnes i rikt monn: Når man synger samme sang igjen og igjen, får vi hjelp av melodien til å huske ordene og reglene vi skal lære oss. Slik kan puggesanger bidra til raskere (og kanskje mer lystbetont og variert?) innlæring av fagstoff for mange barn.

Sangtekstene har også en faglig dimensjon. De kan utvide ordforråd, forbedre uttale og gi kulturell og historisk forståelse. De leker seg typisk med språket på en annen måte enn det mange skoletekster gjør, og de setter ofte ord på følelser, livsrefleksjoner og opplevelser som det kan være vanskelig å snakke om.

Sangene er derfor ofte gode utgangspunkt for diskusjoner i klassen, samtidig som de samler elevene i et felles fokus og en felles stemning i møte med et nytt fagemne.

En sang midt i en krevende arbeidsøkt kan for mange elever også bli en sosial vitamininnspøyning. Den gir mulighet til å bruke kropp og pust, og blir en aktiv pause fra stillesittende skolearbeid. I tillegg kan faste sanger gjøre det enklere å skape ro i klasserommet. Noen lærere opplever at en beskjed når fortene frem når den synges. En sang som stilner helt ned til hvisking rett før den er ferdig, skaper også et lite rom av stillhet – et

Visste du at
annonser
hos oss
sees av
221 000
lesere?

Bestill annonser nå

annonsefrist / utgivelsesdato

5	12. august / 28. august 2026
6	23. september / 9. oktober 2026
7	14. oktober / 6. november 2026
8	11. november / 4. desember 2026

utdanningsnytt.no/annonser

Kontakt:
Grethe Ånerud
i HS Media.
utdanning@hsmedia.no

Annonse-
informasjon:

lite rom for en ny beskjed.

Sangens fravær i norsk skole er problematisk i et større perspektiv. Siden uminnelige tider har det å synge vært en viktig del av det å være menneske. Vi har samlet oss rundt sangen for å feire, sørge, trøste og glede oss.

En sang kan gi en følelse av høytid, løfte oss ut av hverdagen, og inn i en felles stemning og et felles fokus. Vi trenger sangene for å kjenne på felles identitet og kulturell tilhørighet, og for å kjenne oss som en del av noe større enn oss selv.

Vi kan ikke la sangaktiviteten i norsk skole henge utelukkende på den enkelte læreres musikalske mot. Lærere bør som minimum ha enkel sang- og musikkopplæring som en del av utdanningen sin – ikke for at alle skal bli musikere, men

Foto: Iris Engen Skudal / Stiftelsen Krafttak for sang

Elever synger i klasserommet på Haslum skole i Bærum.

for at alle skal ha verktøyet tilgjengelig, på samme måte som man lærer klasseledelse og didaktikk. Vi har også flotte, digitale ressursider som Trall, Syngende skole, Kor Arti' og Skolenes sangdag til å hjelpe oss. Det krever bare at vi tør å bruke stemmen.

I en tid der stadig flere elever strever med psykisk helse og utenforskap, trenger skolen flere lavterskelaktiviteter som bygger fellesskap og styrker selvfølelsen. Sang er nettopp det: når hele

klassen stemmer i, er det ikke hvem som synger best som teller – det er at alle er med.

Jarle Flemvåg

daglig leder i stiftelsen Krafttak for sang

Ulrika Bergroth-Plus

daglig leder i Musikk i skolen og ansvarlig for skolesatsingene Syngende skole og Skolenes sangdag

Vet du hva du har lov til å kopiere i undervisningen?

Få oversikt over hva du kan kopiere i undervisningen – fra bøker, artikler og nett.

Sjekk hva og hvor mye du kan kopiere

SKOLEANGREP

Nå må PLIVO inn på timeplanen

Politiet, brannvesenet, helsevesenet og de ansatte trener på hva de skal gjøre når livstruende vold rammer en skole. Elevene holdes utenfor. De skal ikke brukes som statister i dramatiske angrepsscenarioer – men de må få kunnskapen som kan redde liv.

**Kronikk av
Steinar Vadla
Risa**

Sikkerhetssjef i Vadla Trygghetsbyrå, foredragsholder og rådgiver innen kriminalitetsforebygging og trygg byutvikling

Illustrasjon
Tone Lileng

Bevæpnet politi rykket nylig inn på Vennesla ungdomsskole. Meldingen var dramatisk: En elev hadde knivstukket minst to lærere. Skadde personer lå i trappen. Heldigvis var det en øvelse.

Nødetatene trente på pågående livstruende vold – PLIVO. De ansatte deltok som markører og observatører. Vennesla er den første av seks ungdomsskoler der tilsvarende øvelser skal gjennomføres denne høsten, kunne vi lese hos NRK.

Men elevene deltok ikke. Politiet viste til en anbefaling fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap om at barn ikke bør utsettes for denne typen trening. Det er forståelig. Ungdommer skal ikke møte maskerte «gjerningspersoner», løsskudd og blodige rollespill i skolekorridorene.

Men de kan heller ikke holdes utenfor kunnskapen. For hvem befinner seg på skolen dersom en virkelig PLIVO-hendelse oppstår? Elevene.

En vanlig skoledag ble snudd på hodet

Få dager etter øvelsen i Vennesla ble Gjøvik videregående skole evakuert etter en trussel om at «noe skulle gå i lufta». Bevæpnet politi gjennomførte skolen med hundepatruljer og innendørsdrone. Brannvesenet og ambulansetjenesten stod klare, mens kommunen satte kriseledelse. Elever og ansatte ble evakuert.

Heldigvis ble faren avblåst. Men hendelsen viste hvor raskt en helt vanlig skoledag kan bli snudd til alvor. Når politiet står utenfor skolen med våpen og skuddsikre vester, holder det ikke at beredskapen bare finnes hos nødetatene og i en perm på rektors kontor. Elevene må også forberedes.

Nylig gikk en 17 år gammel jente på skolen i svenske Fagersta. Noen timer senere var hun drept. To gutter under 18 år ble alvorlig skadet. En sverdbevæpnet angriper hadde tatt seg inn på skoleområdet. Politiet ble varslet klokken 14.06. Ti minutter senere var den antatte gjerningspersonen uskadeliggjort.

Ti minutter høres raskt ut. For elever innestengt med en bevæpnet angriper er det en evighet. Elever ropte om

hjelp fra vinduene. Da volden startet, var ikke politiet der. Elevene var der.

Hva gjør du hvis det skjer på din skole? Løper du? Gjemmer du deg? Låser du døren? Er du forberedt – eller tar du frem mobilen og begynner å filme? Tenåringer fortjener ærlige og konkrete svar. De kan ikke reduseres til «sårbare barn» som må skjermes fra kunnskap når virkeligheten blir ubehagelig.

Ikke statister – men heller ikke uvitende

Det er helt riktig at elever ikke skal delta som statister i nødetatenes operative PLIVO-scenarioer. De skal ikke skremmes unødvendig. Øvelser må planlegges slik at alder, modenhet og individuell sårbarhet blir ivarettatt.

Men anbefalingen om å skjerme barn fra dramatiske scenarioer må ikke tolkes som en anbefaling om å holde dem utenfor all beredskapstrening. Det er en avgjørende forskjell mellom nødetatenes operative øvelse og elevenes egen opplæring.

Elevene trenger ikke møte en maskert angriper. De trenger å vite hva de skal gjøre dersom en virkelig angriper kommer.

Jeg jobber med sikkerhet, kriminalitetsforebygging og beredskap. I flere tiår har jeg undervist tusenvis av ansatte og elever i hvordan de kan forebygge tyveri, vold og ran på kjøpesentre, i butikker og på hoteller.

Jeg står også bak undervisningsopplegget «Tyveri på timeplanen». Men det er ikke lenger nok å ha tyveri på timeplanen. Nå må PLIVO inn på timeplanen. Fordi kunnskap kan redusere frykt og gjøre ungdommene bedre i stand til å handle riktig.

Tenåringer oppholder seg på skoler, kjøpesentre, kollektivknutepunkter, konserter og festivaler. En alvorlig voldshendelse kan ramme alle disse stedene. Da hjelper det lite at beredskapsplanen ligger gjemt i en perm på rektors kontor.

De første minuttene er dine

Nødetatene trener på å rykke inn, stanse gjerningspersonen og redde liv. Men før politiet kommer, må ungdom-

mene ta egne valg.

De trenger alderstilpasset og konkret opplæring: Når skal du flykte? Når bør du søke dekning? Hvordan låser eller sperrer du en dør? Hvordan varsler du politiet uten å rope hvor du er? Hvorfor skal mobilen brukes til å varsle – ikke til å filme?

Dette er ikke opplæring i å være helt. Det viktigste kan være å komme seg bort, holde seg skjult, varsle og følge politiets instruksjoner.

Elevene bør få diskutere handlingsalternativer og øve rolig på varsling, flukt, søke dekning innendørs og evakuering. Det kan gjennomføres uten våpen, løsskudd, rollespill eller dramatiske virkemidler.

Sverige har lært på den brutale måten

Sverige har opplevd flere dødelige skoleangrep. Svenske myndigheter har derfor understreket at det ofte ikke er tilstrekkelig at bare de ansatte øver.

Elevene må kjenne rømningsveiene. De må forstå prinsippene om å flykte, søke dekning og varsle. De må lære å vurdere ulike handlingsalternativer og følge instruksjoner.

Det finnes en avgjørende forskjell mellom å skremme ungdom og å forberede dem. Den forskjellen må også norske skolemyndigheter forstå.

Skole-Norge og DSB må svare

Dagens tenåringer kjenner allerede denne virkeligheten. De ser skoleangrep og knivstikkinger på TikTok og YouTube før foreldrene rekker å åpne nettavisen. Dette er YouTube- og SoMe-generasjonen. De får verdens brutalitet servert ufiltrert på skjermen hver eneste dag.

De tåler kunnskap. Det de ikke tåler, er at vi voksne lar berøringsangsten stå i veien for opplæring som kan redde liv.

Å tie om risikoen beskytter dem ikke. Det overlater opplæringen til rykter, spekulasjoner, tilfeldige videoer og sosiale medier.

NRKs reportasje fra Vennesla etterlater derfor et viktig spørsmål: Hva anbefaler Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) at elevene selv skal lære og øve på? Hvis anbefalingen er at ungdommer ikke skal delta i dramatiske angrepsscenarioer, er det både for-

ståelig og riktig. Hvis resultatet blir at elevene holdes utenfor all praktisk og alderstilpasset beredskapsopplæring, er det ikke godt nok.

Derfor kan ikke PLIVO-øvelser være et skippertak for nødetatene alene. Norske skoleeiere må etablere helhetlige og offensive trygghetsstrategier der beredskap og opplæring av elevene er en selvfølgelig del. Elevene bør få en egen, alderstilpasset opplæringsdel når skolen øver på PLIVO. De skal ikke delta i nødetatenes operative spill. Men de må få kunnskap, diskutere handlingsvalg og øve rolig på varsling, flukt, søke dekning innendørs og evakuering.

Jeg skulle ønske at «Tyveri på timeplanen» var tilstrekkelig. Det er det ikke lenger. Slik har verden dessverre endret seg – på tragisk vis. Det holder ikke at politiet, brannvesenet, helsevesenet og de ansatte vet hva de skal gjøre. Elevene må også få kunnskapen som kan redde liv.

PLIVO må inn på timeplanen. For å redde liv.

Å tie om risikoen beskytter dem ikke.

Skolen trenger ikke ny kurs – den trenger arbeidsro

Mari Lura Elvedahl

Skolens blomstring har visse betingelser, og to av de viktigste er tillit og langsiktighet. For tiden mangler begge, men det kan vi fikse sammen.

11. august kom Fellesskoleutvalgets rapport om fremtidens skole, et 300-siders dypdykk som plukker Skole-Norge fra hverandre. Basert på de siste årenes negative mediefokus på skolen generelt, skulle man tro at utvalget ville kaste dagens fellesskole under bussen og stake ut en helt ny kurs. Det gjorde det ikke.

Riktignok poengterer utvalget i rapporten at altfor mange resultater er svakere enn ønskelig, særlig lesing, og kommer med anbefalinger til hvordan man bør endre. Dette skal vi ta på alvor, men i rapporten males det også et annet bilde:

Trivselen har økt de siste par årene, flere fullfører videregående, og norske voksne (16-65 år) presterer godt i OECDs PIAAC-undersøkelse, langt foran land som USA, Storbritannia og Spania.

Ikke hørt om PIAAC? Ikke så rart – nesten ingen trekker den fram. Rapporten sier dessuten at «det er bemerkelsesverdig at ikke forholdet mellom resultater i PIAAC på den ene siden og PISA, TIMSS og PIRLS på den andre er undersøkt bedre».

For framtidens skole poengterer Fellesskoleutvalget tre viktige ting: Skolen selv skal og må ha ansvar for kvaliteten i skolen. Den trenger forutsigbarhet og langsiktighet. Et sterkt samarbeid mellom alle parter er helt avgjørende, og det må være basert på tillit.

Hva vil politikerne trekke ut av rapporten? Hvis de siste årenes trend fortsetter, vil noen prøve å skape overskrifter med sine perfekte, gjerne kortsiktige prioriteringer, selv om rapporten sier at det er det siste man

bør gjøre. Andre vil endre én liten detalj, kanskje mindre skjerm eller mer blyant, gjerne nå med én gang, og de utviser dermed null forståelse for skolens kompleksitet.

Kanskje er det noen som begår skolepolitisk harakiri ved å diktere hvordan skolen må agere for å ta igjen forspranget til Finland, med implisitt mistillit som et altoverskyggende vedheng. Da PISA-kurven viste seg å fortsette å dale nå i høst, gikk det bare sekunder før begge politiske sider la skylden på den andre. Er det mulig å være mindre løsningsorientert enn det?

Norges suksess i sommerens fotball-VM viste oss tillit og langsiktighet i praksis. President Lise har gitt trener Ståle enormt med tid og arbeidsro de siste årene, på tross av elendige resultater ut fra forutsetningene. Presidenten fikk slett ikke panikk da Norge falt ned til 50. plass på rankingen, fordi hun skjønner at hennes jobb er å legge til rette for at Ståle kan gjøre en god jobb – ikke å blande seg inn i laget. Det skulle tatt seg ut om Lise stormet inn i garderoben på 0-1 til pause og bestemte at vi skulle spille med fire spisser i 2. omgang, siden vi ligger under, og siden hun tross alt er president.

Det er i praksis dette som skjer i det politiske landskapet om skolen nå: Kunnskapsministeren og andre politikere blander seg inn i noe de ikke kjenner fra innsiden, og de leter stadig etter feil eller mangler. Det er ikke sånn man bygger sterke lag.

God praksis finnes allerede. Får den arbeidsro og langsiktig retning, vokser den – og da får vi en fellesskole som står støtt, selv når politikken blåser.

Mari, også kjent som BokstavMari, er lærer og forfatter med særlig interesse for tidlig skriving i begynneropplæringen. Hun arbeider med oppdagende og meningsfull skriving og er opptatt av en balansert bruk av digitale og analoge verktøy.

Illustrasjon: Kristin Slotteøy/jansplash.com

FELLESKOLEUTVALGETS RAPPORT

Misbruk av hjerneforskning

Hjerneforskning kan ikke fortelle hva lærere bør gjøre i klasserommet og hvordan skolen bør organiseres.

Ved presentasjonen av Felleskoleutvalgets utredning (1) under Arendalsuka la lederen, Bjørn Haugstad, stor vekt på at den bygger på hjerneforskning. Som hjerneforsker selv leste jeg derfor utredningen med nysgjerrighet for å se hvordan hjerneforskning var brukt for å underbygge utvalgets konklusjoner. Jeg fant dessverre ikke noe grunnlag for Haugstads påstand.

Hjernen nevnes riktignok mer enn tretti ganger i utredningen, men ingen av gangene sies det noe om hva det er ved hjernekunnskapen som støtter det som sies. Å nevne om og om igjen at hjernen har betydning for læring og atferd, gir ingen dypere innsikt. At læring er forbundet med endringer i hjernen, er også en trivialitet. Når det for eksempel sies at «Hjernen er plastisk, og spesielt i barndommen kan teknologibruk endre nervebaner slik at strukturer i hjernen, for eksempel for lesing av papirbøker, endres» (side 125), kan det virke som dette er noe spesielt for lesing og teknologibruk, mens virkeligheten er at hjernen endres av all erfaring som medfører endrede ferdigheter eller egenskaper.

Litteraturhenvisningene der hjernen er nevnt, er tilsynelatende nokså tilfeldig valgte vitenskapelige artikler og fagbøker fra en enorm litteratur som neppe utvalgets medlemmer kan ha oversikt over. Jeg har ikke sjekket om alle referanser brukt der hjernen nevnes, samsvarer med det de er ment å dokumentere, men noen stikkprøver er ikke tillitvekkende. På side 65 sies det for eksempel: «Nevrovitenskapelig forskning peker på at omfattende skjermbruk kan svekke sentrale forutsetninger for barns utvikling, særlig innen menneskelig samhandling, språkutvikling og konsentrasjonsevne (Desmurget 2022).» Men boken det henvises til, handler ikke om hjerneforskning, men om empiriske undersøkelser av sammenhenger mellom skjermbruk og helse, atferd og intellektuelle prestasjoner. Forfatteren er da heller ikke hjerneforsker, men kognitiv psykolog.

Under overskriften «Årsaker til negativ utvikling i leseresultater» (s. 125) ses det blant annet

at «Leseforskeren Maryanne Wolf, med spesialisering innen nevrovitenskap (min kursivering), er også bekymret for at svekkede leseferdigheter vil redusere barns evne til å utvikle empati, kritisk tenkning og kreativitet gjennom lesing (Wolf 2019)». Hvorfor fremheves at hun har bakgrunn i nevrovitenskap når det ikke sies noe om hva det er ved hennes forskning som understøtter bekymringen? Boken det refereres til, «The Reading Brain in a Digital World», er ellers nok et eksempel hvordan hjerneforskningens prestisje brukes til å legitimere psykologisk forskning og utdanningsforskning, som egentlig burde stå støtt på egne bein. Hjerneforskningen gjøres til en hovedsak i presentasjonen av boken, mens den egentlig bare gir et mindre bidrag til forståelsen av hvorfor svekkede leseferdigheter er bekymringsfullt.

Forfatterne av utredningen gjør seg også skyldig i en tankefeil som nå er svært utbredt, nemlig å tillegge hjernen egenskaper som bare gir mening brukt om personer. En fungerende hjerne er (selvsagt) nødvendig for å skrive, lese og regne, men det er ikke hjernen som skriver, leser og regner – det er barnet. Forfatterne fremmer en instrumentell tankegang, hvor komplekse menneskelige fenomener reduseres til hjerneprosesser. Der utredningen nevner hjernen, hadde det derfor de fleste steder vært riktigere å si «barnet» eller «eleven». Et eksempel: «Utvalget mener at skoledagen for de yngste må spille på lag med hvordan hjernen prosesserer informasjon og lærer best mulig (side 252, min kursivering). Hvorfor ikke si «... hvordan barn og unge lærer best mulig»? Det sies nemlig ingenting om hvordan kunnskap om hjernens arbeidsmåte kan hjelpe skolefolk til å bedre skoledagen. Og enda en gang: Det er barnet læreren må forholde seg til, ikke barnets hjerne.

Hjerneforskning kan ikke fortelle hva lærere bør gjøre i klasserommet og hvordan skolen bør organiseres for å nå mål som i stor grad dreier seg om verdivalg og menneskesyn. Likevel kan kunnskap om hjernen utvilsomt inspirere vår tenkning

om læring og utvikling (2,3,4), men da er det ikke nok å begrense seg til å påpeke at hjernen har noe med det å gjøre. Det ligger nær å mistenke at utvalget bruker den høye prestisjen til hjerneforskning for å legitimere sine konklusjoner, som egentlig dreier seg om helt andre spørsmål enn dem hjerneforskning kan gi svar på.

Per Brodal

professor emeritus i nevrobiologi

LITTERATUR

1. NOU 2026: 10. Fellesskolen. Bærebjelken i framtidens samfunn.
2. Brodal, P. (2019-2). Kan nevrovitenskap bidra til bedre læring i barnehagen? Barnehagefolk. Side 25-30.
3. Lunde, C. & Brodal, P. (2022). Lek og læring i et nevroperspektiv. Hvordan gode intensjoner kan ødelegge barns læringslyst. Side 42-102. Universitetsforlaget.
4. Brodal, P. (2023). Læring, hjerne og menneskesyn. I: Hode og hender. Læring, tillit og fellesskap i en mer praktisk skole. Side 28-38. Tonje Brenna (red.), Res Publica.

Å nevne om og om igjen at hjernen har betydning for læring og atferd, gir ingen dypere innsikt, påpeker Per Brodal.

ALTERNATIV FRAMTID FOR VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Hva hvis, Kari Nessa Nordtun? Hva hvis, Udir?

Hva hvis gruppestørrelsen i videregående opplæring ikke var større enn for eksempel 25 på studieforbereidende og 12 på yrkesfag?

Hva hvis skolebygg i videregående hadde nok plass, gode klasserom (med frisk luft), nok grupperom, spesialrom, bibliotek og mere til – og at skolene heller ikke var så altfor, altfor store?

Hva hvis lærere hadde tid til å planlegge god undervisning, både alene og sammen med kollegaer? Nok tid, altså.

Hva hvis vi hadde læreplaner som ga tydeligere støtte og retning, sånn at det ble lettere for alle å vite hva elevene skal lære i fagene?

Og hva hvis læreplanene også presiserte hva elevene skal kunne på egen hånd, uten digitale hjelpemidler? Og hva elevene skal kunne bruke digitale hjelpemidler til? (Kremt – KI!)

Hva hvis vi hadde en forskrift for vurdering som ikke tok knekken på verken elever eller lærere, men som bidro til en bedre balanse mellom læring, øving og vurdering?

Hva hvis både lærere og elever hadde tilgang til gode, egnede læremidler og annet nødvendig utstyr som trengs for å gi elevene best mulig undervisning? (Kremt – bøker!)

Hva hvis lærere og elever også hadde tilgang til trygge og egnede digitale verktøy til bruk i både undervisning og vurderingssituasjoner?

Og hva hvis lærere hadde verktøy for å regulere elevenes tilgang til digitale hjelpemidler og fristelser av alle typer? Sånn at vi kunne kontrollere teknologien, i stedet for at den kontrollerer oss. (Kremt – KI – igjen!)

Hva hvis det var nok ressurser i videregående til å sette inn tiltak som faktisk ga elever som trenger det mer støtte i fagene? At flere får mer læring i første omgang, sånn at færre vil trenge mer-opplæring seinere. Lurt, ikke sant?

Hva hvis alle lærere som underviser i skolen hadde lærerutdanning og kompetanse i de fagene de underviser i? Og at lærere hadde lovfestet rett til videreutdanning og gode rammer for faglig påfyll?

Hva hvis presset på «å få stadig flere elever

gjennom» ble erstattet av bedre støtte til å opprettholde faglig kvalitet?

Og hva hvis noen turte å si høyt at det ikke er sannsynlig at absolutt alle kommer til å bestå videregående med fagbrev eller studiekompetanse, men at også dem som ikke greier det, skal få et godt og tilpasset tilbud?

Hva hvis vi fullt ut tok på alvor at også videregående har en viktig funksjon som fellesarena og motvekt til akselererende individualisering i samfunnet?

Hva hvis vi alle var enige om at uansett hvordan teknologien utvikler seg, og uansett hva framtida bringer, er elevenes selvstendige ferdigheter i lesing, skriving, regning og språk, samt egne kunnskaper om verden vi lever i – om samfunnet og naturen – nyttige og verdifulle, både for den enkelte og for samfunnet?

Hva hvis vi hadde som utgangspunkt at videregående skole er et skoleslag for ungdommer i modning? Og at videregående verken skal speile studier eller arbeidsliv, men først og fremst skal passe for elevene i videregående, her og nå.

Hva hvis vi faktisk hadde hatt en videregående opplæring der alt som er nevnt ovenfor var på plass – hvilke endringer i innhold og struktur ville det da vært behov for?

Og hva hvis vi nå tar en omstart av strukturreformen – med en bredere og mer helhetlig tilnærming til hvordan framtidas videregående skal være?

Hva hvis, Udir? Hva hvis, Kari Nessa Nordtun?

Jannicke Hestås Minken

fylkesstyremedlem, medlemsgruppe videregående opplæring og fagskole Utdanningsforbundet Oslo

Lærer fikk oppreisning og erstatning etter varslings sak

En kommune ble felt i Diskrimineringsnemnda etter å ha utsatt en lærer for gjengjeldelse etter at læreren varslet om kritikkverdige forhold ved en ungdomsskole.

Læreren ble vitne til en hendelse mellom en lærer og en elev som involverte bruk av fysisk makt. Læreren var en av flere som innga et varsel om skolens håndtering av voldshendelsen.

Etter varselet opplevde læreren blant annet: Læreren ble ikke oppmeldt som sensor til eksamen. Læreren mente seg utsatt for mobbing i form av nedlatende bemerkninger og stygge blikk fra rektor og skoleledelsen. Spørsmålet var om kommunen hadde handlet i strid med forbundet mot gjengjeldelse etter varslings sak overfor læreren.

Varslerstatus

For at en arbeidstaker skal ha vern mot gjengjeldelse etter loven, må vedkommende ha varslersstatus.

Arbeidstaker har «rett til å varsle om kritikkverdige forhold i arbeidsgivers virksomhet», jf. arbeidsmiljøloven § 2A-1 første ledd.

Kritikkverdige forhold er definert i arbeidsmiljøloven § 2A-1 andre ledd som «forhold som er i strid med rettsregler, skriftlige etiske retningslinjer i virksomheten eller etiske normer som det er bred tilslutning til i samfunnet».

Læreren hadde meldt avvik i kommunens system som tok opp problemer knyttet til det psykososiale arbeidsmiljøet som omhandlet mulige brudd på arbeidsmiljøloven og interne retningslinjer. Læreren hadde varslersstatus.

Ble læreren utsatt for gjengjeldelse?

Arbeidsmiljøloven § 2A-4 forbyr gjengjeldelse mot den arbeidstakeren som har varslet. Enhver ugunstig handling, praksis eller unnlatelse som er en følge av eller en reaksjon på at arbeidstaker har varslet, er forbudt.

Diskrimineringsnemnda kom til at det ikke var sannsynliggjort at læreren hadde blitt utsatt for mobbing/trakassering (sak 2023/549). Partenes beskrivelser i saken var typisk ut-

preget subjektive, og en objektiv vurdering forutsatte en bredere gjennomgang av saken. En slik gjennomgang hadde ikke nemnda bevismessig grunnlag for.

Nektet sensoroppdrag

Læreren anførte at manglende oppmelding som sensor var en reaksjon på varselet. Kommunen mente dette lå innenfor rektors styringsrett og begrunnet beslutningen med lærerens manglende undervisningskompetanse, elev- og foreldreklager og sykefravær.

Nemnda viste først til det rettslige utgangspunktet som er at fordeling av arbeidsoppgaver hører til arbeidsgivers styringsrett, og at utøvelse av styringsretten må være saklig begrunnet. For at varslervernet skal være reelt, skjerpes dette ansvaret – herunder kravet om dokumentasjon – i tilfeller hvor arbeidstakeren som rammes negativt har varslet om kritikkverdige forhold kort tid i forveien.

Nemnda vurderte at det var vanskelig å feste lit til rektors begrunnelse om manglende undervisningskompetanse. Læreren hadde svært høy kompetanse og 15 års erfaring som lærer i norsk, samt videreutdanning i faget.

Nemnda la heller ikke særlig vekt på at læreren hadde motatt en karakterklage fra en elev, utover dette kunne ikke kommunen dokumentere eventuelle klager.

Arbeidsgivers begrunnelse knyttet til lærerens sykefravær var heller ikke tilstrekkelig begrunnet. Det ville være naturlig å vurdere dette i samråd med arbeidstakeren, og ikke ensidig av arbeidsgiveren. Rektor's manglende oppmelding av læreren som sensor til eksamen hadde sammenheng med varselet, og læreren vant frem.

Læreren fikk en oppreisning på 30 000 kroner og erstatning for lidet tap på 22 884 kroner.

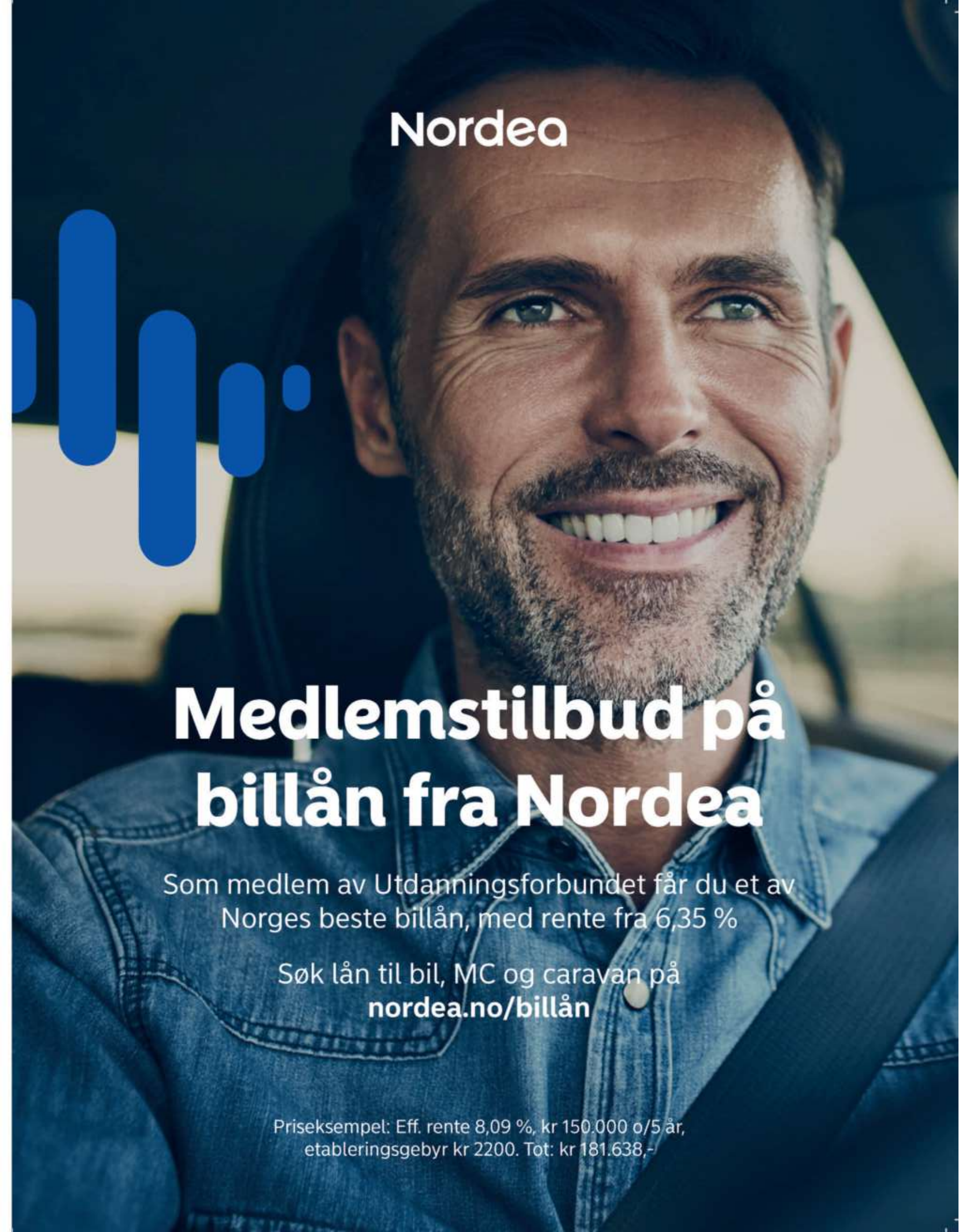

**Hanna-Cecilie
Gram
Jemtegaard**

Advokat i
Utdannings-
forbundet

Arbeidsmiljøloven § 2A-4 forbyr gjengjeldelse mot den arbeidstakeren som har varslet.

Nordea

Medlemstilbud på billån fra Nordea

Som medlem av Utdanningsforbundet får du et av
Norges beste billån, med rente fra 6,35 %

Søk lån til bil, MC og caravan på
nordea.no/billån

Priseksempel: Eff. rente 8,09 %, kr 150.000 o/5 år,
etableringsgebyr kr 2200. Tot: kr 181.638,-

FRAMTIDAS SKULE

Draum om hausten

Fire veker etter at Fellesskuleutvalet la fram sin rapport under Arendalsveka, kom resultatene frå PISA-undersøkinga.

Thom Jambak

Nestleiar i
Utdannings-
forbundet

Ikkje overraskande, så gjekk resultatene framleis ned. Norske elevar gjer det dårlegare på PISA-testane enn før, til liks med elevane i svært mange land me kan samanlikne oss med. Det offentlege ordsiftet tok fyr, og alle som har ein kjeppest om norsk skule har uttala seg. Diagnosane har variert med kva kjeppest folk vil ri. Skuldast nedgangen mobil, læreplanar eller foreldra?

Men mellom desse stemmene var det ei som mangla. Ingen hadde intervjuet Bjørn Haugstad, leiar i Fellesskuleutvalet. Han hadde berre nokre veker tidlegare levert det som må kunne seiast å vere den breiaste og mest djuptgåande analysen av utfordringane til skulen, og ei rekkje framlegg til tiltak.

Høgre-mannen, og tidlegare statssekretær for både Kristin Clemet og Torbjørn Røe Isaksen, Bjørn Haugstad, snakka under Arendalsveka på inn- og utpust om dei store utviklingstrekkene som har treft skulen. Haugstad og Fellesskuleutvalet sin konklusjon er at desse utviklingstrekkene er med på å endre fellesskule sine føresetnader for å kunne utføre samfunnsoppdraget sitt. For å kunne snu dei negative resultatene, og å ivareta skulen sitt breie samfunnsmandat, må ein styrke fellesskulen.

Der debatten til no har handla om at kommunane må få mindre plikter og styring, har Fellesskuleutvalet sagt det stikk motsette: Staten må styre meir. Ikkje minst må han styrke skulane med tid og ressursar.

Og medan alle desse debattane går har me ein kunnskapsminister som skal levere, og som meir enn nokon bruker ei kvar sak til å syne handlekraft. Nokon kjem til

å kome – med politikk, for å lett omskrive Jon Fosse. Og ofte er det Kari Nessa Nordtun. Måndag 21. september kom ho med tre ulike høyringar og ein budsjettlekkasje før lunsj. Ho vil endre lærarutdanningane, gjere om på 1.-2. klasse og løyve over 400 millionar til mindre grupper i 1., 2., 5. og 8. klasse. Det går an å klage på at det går for fort, men samstundes har Nessa Nordtun klart å gjere skulepolitikk til ei viktig sak, som politikarar i alle parti kappast om å profilere seg på.

Så blir det vår jobb å lese nøye, følge dei lange linene og nett no: minne om dei gode analysane og gjennomtenkte framlegga som Fellesskuleutvalet faktisk har kome med. Og som våre medlemmer kjenner seg godt att i.

Fellesskuleutvalet kjem med 74 ulike små og store framlegg. Essensen av desse kan ein koke ned til tre overskrifter. Det viktigaste fyrst: Forutsigbar og likeverdig finansiering og trygg ressurs sikring, nummer to: Gi lærarar og leiarar betre høve til å gjere jobben og til slutt: Gi støtte til god, praktisk og variert undervisning. Under desse tre retningane ligg det mange gode enkelttiltak, som ny ressursnorm for skulen, auka kontaktlærarressurs, fjerne mogelegheita til å tilsette andre enn lærarar i lærarstilling, meir fysiske læremiddel, meir konkrete læreplanar, endre fyrsteklasse og mange fleire.

Så om du skal lese eitt tungt, offentlig dokument i haust, så tilrår eg Fellesskuleutvalet sin NOU. Så kan me alle hjelpe til å løfte blikket, dykke ned i kompleksiteten og kanskje endar me i klokare val. Det er min draum om hausten!

Der debatten til no har handla om at kommunane må få mindre plikter og styring, har Fellesskuleutvalet sagt det stikk motsette: Staten må styre meir.

NY SLITERORDNING:

– Et viktig gjennomslag

Etter påtrykk fra blant andre Utdanningsforbundet blir sliterordningen nå en del av pensjonsreformen.

– Dette er et viktig gjennomslag for våre medlemmer, og for arbeidstakere som ikke har mulighet til å stå stadig lenger i jobb, sier Utdanningsforbundets leder Geir Røsvoll.

I slutten av august la regjeringen fram forslag til regler for den nye sliterordningen. Ordningen var ikke en del av det opprinnelige pensjonsforslaget, men ble tatt inn i pensjonsforliket i 2024 etter press fra blant annet Utdanningsforbundet og Fagforbundet.

– Vi har vært opptatt av at pensjonssystemet må ta høyde for at ikke alle arbeidstakere har samme mulighet til å stå lenge nok i arbeid til å kompensere for levealdersjusteringen. Derfor er vi glade for at det nå foreslås en egen ordning for dem som må gi seg tidlig, sier Røsvoll.

Viktig for barnehagelærerne

Utdanningsforbundet har i flere år løftet fram situasjonen til barnehagelærerne i arbeidet med pensjonsspørsmål. Røsvoll peker på at mange står i et fysisk og psykisk krevende arbeid, uten å være omfattet av særaldersgrenser.

– Barnehagelærere er blant gruppene som kan være særlig utsatt. Vi har derfor vært opptatt av at pensjonsreformen må ha en sosial profil og ta hensyn til dem som ikke har mulighet til å stå lenge nok i arbeid til å kompensere for levealdersjusteringen, sier han.

Utdanningsforbundet har også tidligere kritisert den såkalte samordningsfella, som kan føre til at enkelte offentlig ansatte får mindre igjen for å stå lenger i arbeid.

– Pensjonssystemet må både belønne dem som kan og ønsker å jobbe lenger, og ivareta dem som ikke har helse til det. Sliterordningen bidrar til større sosial rettferdighet i pensjonssystemet, sier Røsvoll.

Vil ha tidligere innføring

Samtidig reagerer Utdanningsforbundet på at

Foto: Harald Aker/Utdanningsforbundet

Geir Røsvoll mener at den nye sliterordningen representerer et viktig fremskritt. – Ikke alle kan stå lenger i arbeid, og da må pensjonssystemet gi økonomisk trygghet også til dem, sier han.

regjeringen foreslår at ordningen først skal tre i kraft i 2029.

– Vi mener dette er for sent. Mange arbeidstakere som nærmer seg pensjonsalderen har behov for denne ordningen allerede i dag. Derfor bør slitertillegget innføres så raskt som mulig, sier Røsvoll.

Utdanningsforbundet er også bekymret for at kvalifikasjonskravene kan bli for strenge.

Blant annet foreslås det at man må ha vært i arbeid i 35 år for å få tillegg. Det kan skape utfordringer for grupper med lang utdanning.

– For mange av våre medlemmer er det ikke uvanlig å komme inn i arbeidslivet først etter fylte 30 år. Da kan det bli vanskelig å oppfylle kravet, sier Røsvoll.

Regjeringen tar sikte på å sende lovforslaget om sliterordningen på høring i løpet av høsten. Utdanningsforbundet vil følge prosessen tett.

REGJERINGENS FORSLAG TIL VILKÅR FOR Å FÅ SLITERTILLEGG:

- Uttak av ugradert alderspensjon fra folketrygden
- Minst 35 år med pensjongivende inntekt (inkludert omsorgsopptjening) på minst 2,5 grunnbeløp
- Pensjongivende inntekt (inkludert omsorgsopptjening) på 2 grunnbeløp hvert av de 10 siste årene før uttak
- Gjennomsnittlig pensjongivende inntekt de siste tre kalenderårene før uttak kan ikke overstige 7,1 grunnbeløp

Utdanningsforbundet vil ha skoleforlik

Utdanningsforbundet mener tiden er inne for å samle seg om en langsiktig kurs for norsk skole.

– Vi trenger et skolepolitisk forlik nå, sier leder Geir Røsvoll.

Da Fellesskoleutvalget la fram sin rapport i august, etterlyste Utdanningsforbundet politisk enighet om tiltak som kan styrke fellesskolen over tid.

I september kom PISA-resultatene, som viser at norske 15-åringer presterer svakere i lesing, matematikk og naturfag enn tidligere.

Funnene har skapt stor debatt rundt norsk skole, og flere har slått alarm etter at resultatene ble kjent. Selv om PISA ikke gir det fulle bildet av norsk skole, mener Røsvoll at resultatene understreker behovet for en langsiktig politisk retning.

– Det er grunn til bekymring. Men svaret på PISA-resultatene er ikke flere raske tiltak, mer testing eller nye reformer. Svaret er å styrke lærerprofesjonen og sørge for at lærere og ledere har både økonomiske rammer og faglige muligheter som gjør det mulig å følge opp alle elevene.

– Skal vi løfte læringsresultatene og skape bedre motivasjon, må vi styrke skolen, sier han.

Både Fellesskoleutvalget og forskerne bak PISA peker på hvordan utfordringer som kraftig teknologisk utvikling, økende ulikhet og et mer sammensatt elevmangfold stiller nye krav til skolen.

Røsvoll framhever at dette er utfordringer som ikke kan løses ved hjelp av enkle løsninger og detaljstyring.

– Kortsiktige tiltak og strategier er ikke svaret skolene trenger fra politikerne. Skolens kompleksitet krever handlingsrom og en sterk lærerprofesjon, sier han.

Håper på bred politisk enighet

I kjølvannet av PISA-resultatene møttes representanter fra Arbeiderpartiet, Høyre, SV, Rødt, Venstre, Kristelig Folkeparti og Miljøpartiet De Grønne for å drøfte situasjonen i norsk skole.

Utdanningsforbundets leder håper initiativet kan bli starten på et bredere politisk samarbeid om skolens framtid. Han mener også at Fellesskoleutvalgets analyser og forslag bør være et naturlig utgangspunkt for arbeidet.

– Vår utfordring til politikerne er å legge fra seg kjepphestene og bli enige om noen prioriteringer, og følge dem opp over tid. Skolene må vite hvilke ressurser de har, og lærere og ledere må få tid til å utvikle undervisningen og la endringer virke.

– Et forlik må forplikte gjennom både budsjetter og regjeringsskifter.

Tre områder å samles om

Røsvoll trekker særlig fram tre områder han mener det bør være mulig å oppnå bred politisk enighet om.

• Forutsigbar og likeverdig finansiering og trygg ressurs sikring

– Jeg mener det vil være klokt og nødvendig å se til de vurderingene Fellesskoleutvalget gjør. De vil blant annet utrede en ny ressursnorm. Det er denne typen langsiktige rammer vi mener det er helt avgjørende at et skolepolitisk forlik sikrer.

• Gi lærere og ledere bedre tid og mulighet til å gjøre jobben

– Et forlik bør enes om betydningen av en sterk lærerprofesjon, tydeligere innhold og faglig progresjon i læreplanene. Lærerutdannede lærere, mer tid til elevene og bedre rom for faglig samarbeid. Fellesskoleutvalgets forslag om å styrke kontaktlærerrollen er et godt sted å begynne.

• Sikre grunnlaget for god, praktisk og variert undervisning

– Det er behov for å styrke praktiske og estetiske fag, sikre tilgang til trykte læremidler og satse mer på skolebibliotek. Det er også et stort behov for utstyr til spesialrom og praktisk-estetiske fag. Det blir for tilfeldig slik finansieringen er i dag.

FAKTA:

SLIK ER PISA-RESULTATENE

- Norske elever presterer under OECD-gjennomsnittet i lesing, matematikk og naturfag.
- Sammenlignet med 2022 har resultatene falt med 24 poeng i lesing og 17 poeng i matematikk. Nedgangen i naturfag er 8 poeng, men ikke statistisk signifikant.
- Tilbakegangen ses også i de øvrige nordiske landene.
- Siden 2015 har norske elever hatt betydelig tilbakegang i alle de tre fagområdene.
- Færre enn 10 prosent av norske elever presterer på de høyeste mestringsnivåene.
- Andelen lavt presterende elever har økt betydelig siden 2015 i alle fag.

Illustrasjonsbilde: Oda Hveem/Utdanningsforbundet

Utdanningsforbundet mener tiden er inne for å samle seg om en langsiktig retning for norsk skole.

FAKTA: DETTE PEKER FELLESSKOLEUTVALGET PÅ:

Utvalget, som regjeringen har oppnevnt for å vurdere hvordan den norske fellesskolen bør utvikles de neste 20 årene, peker på at store samfunnsutfordringer utenfor skolen i stadig større grad slår inn i skolen, uten at skolen er rustet for endringene i elevmassen de siste årene.

Utvalget mener at staten må ta et tydeligere ansvar for å sikre skolens økonomi. De foreslår blant annet en ny modell for finansiering av grunnskolen, slik at ikke skoler automatisk mister ressurser når elevtallet går ned.

For å sikre en mer likeverdig skole vil Fellesskoleutvalget også utrede en ny ressursnorm.

Utvalget advarer mot at kutt i skolebudsjettene kan føre til økte kostnader på andre områder, som helse og kriminalitet.

Utvalget foreslår tiltak som flere kvalifiserte lærere, styrking av praktiske og estetiske fag, flere fysiske lærebøker, bedre rammer for kontaktlærere og mer praktisk undervisning.

Kurs

Samiske temaer og perspektiver i grunnskolen

12. oktober inviterer vi til digitalt kurs. Alle elever i grunnskolen skal få innsikt i samisk historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. I dette kurset vil du få økt kunnskap om hvordan arbeide med samiske temaer i skolen.

Kursholder er Kristin Evju, universitetslektor ved Senter for samiske studier, UiT Norges arktiske universitet. Kurset er gratis og åpent for alle.

KI som fremmer lærelyst og læring

15. oktober arrangerer vi workshop i Lærernes hus, det foregår kun fysisk. Dette kurset er for lærere som ønsker å utvikle seg fra ingen eller sporadisk bruk av KI til mer målrettet og strukturert praksis. Kurset består av tre sesjoner der hver sesjon består av en presentasjon etterfulgt av en praktisk del der kursholderne tilbyr veiledning og støtte. Det bli god tid til å stille spørsmål og ta opp andre ting en måtte lure på innen feltet KI i skolen. Kursholdere er Jan Eirik «JP» Paulsen og Ine Jørvum. Kursavgift.

Godt og trygt skolemiljø - å bygge laget gjennom faget

22. oktober inviterer vi lærere og skoleledere til en dag med skolemiljø i fokus i Lærernes hus. Kurset vil gi deg noen av de verktøyene du trenger for å skape en positiv og støttende læringsarena. Du kan også delta digitalt.

Kursholder er Charlotte Duesund, prosjektleder for barnehage og skoleutvikling ved Senter for livslang læring, Universitet i Innlandet. Kursavgift.

Påmelding og mer informasjon på www.udf.no/kurs

Har du din reiseforsikring på plass?

Høsten er her, og med den følger for mange en etterlengtet pause. Det er ikke langt du trenger å reise før du er dekket av vår forsikring. En tur i skogen eller i fjellet, du er godt dekket uansett. Et godt råd er at du har reiseforsikringen på plass før du bestiller reisen, da gjelder også avbestillingsdekningen. God tur!

Les mer om forsikringer på udf.no

Foto: Anne-Julia Graberg

Både små og store reiser er dekket av reiseforsikringen.

Visestubben

Det var en slik oktoberdag som får voksne til å trekke lua lenger ned og barn til å trekke tempoet opp.

Den lave sola hang blek og forsiktig over tretoppene, som om også den frøs litt. Den høstinnpakke-gjengen fra Gåsemyra skole var på tur. Edith og Johan var minst like spente som barna. Men denne gangen skulle alt gå etter planen. Er det skole, så er det skole.

Septemberturen satt fortsatt surt i minnet; piskregn, erstatningskravet for Nettes Dr. Martens-støvletter og et bål som aldri tok fyr. Resultatet hadde vært kalde pølser og klumper av snubørdeig på boks. Nå skulle det bli annerledes, mente Edith.

Johan slepte på skolens stolthet: en bæltung JBL Boombox 3. På Gåsemyras dedikerte spilleliste på Spotify fantes både Alf Prøysen, «Badebussen», BliMe og rektors favoritt, «Vesle lerk» med Herborg Kråkevik.

En bekk klukket iskaldt og fornøyd. Lyden av et fjernt trykkluftbør la seg inn som rytmisk bakteppe. Klokken 12.04 nådde de Tusthøgda.

– Maaaaat! ropte barna i kor.

Etter seks minutter med egenforing var katastrofen et faktum: Boombox 3 var død. Null strøm – null musikk. Ikke engang en Staysman-versjon av «Jeg gikk en tur på stien».

Edith sukket tungt.

Petit av
Ole Foss

Ole Foss

Skribent og tidligere
grunnskolelærer

– Edith det ene så e' det det andre! Det indre ekko av Ediths selvbekreidelse var der igjen.

Da skjedde det.

Fra skogen kom gitarspill. Nakne toner, varme som ulltepper. En dyp, svevende stemme fylte lufta. Barna stivnet. Selv Johan glemte verkinga i Boombox-muskelen.

Kjappe Elias var allerede på vei mot lyden. Edith ropte, men måtte løpe etter. De andre kom også. Der, på en stubbe dekket av mose satt en eldre kvinne med langt grått hår, grønn kappe og en mosefarget gitar. Klassen seg raskt ned i en halvsirkel rundt henne. Hun sang om fugler, ekorn og vinden – og trærne begynte å svaie.

– Hvem er du? spurte Hermine.

Kvinnen smilte.

– Jeg er bare på tur, som dere. Jeg synger for skogen. Vil dere ha en sang?

Selvsagt ville de det. Og på et vis ingen forsto ble barnas navn flettet inn i visa. Toner flagret. Muntre, triste, dype, lette, og da hun var ferdig, klappet alle. Edith og Johan sto målløse.

Kvinnen reiste seg. Bukket – eller danset hun?

Plutselig suste det i bjørkekronene. En sky av gule og oransje blader virvlet rundt som et stille fyrverkeri over de storøyde barna. Da de snudde seg var den navnløse, mystiske gitar dama vekk. De lette bak trær, steiner og stubber. Ingenting!

Det var Elias som sa det:

– Kanskje var det Huldra?

STOREFRI av MARIUS HENRIKSEN

QUIZ

15 kjappe om løst og fast

1. Fra hvilket land kommer flyselskapet Iberia?	(I hemmelig tjeneste)?
2. I dragracing kjører man rett fram. Hvor langt pleier et race å være?	8. Hva het MacGyver til fornavn i TV-serien med samme navn?
3. Hva er Lars Nehru Sand kjent som?	9. Hva het de to brødrene (sologitarist og rytmegitarist) som grunnla det australske rockebandet AC/DC?
4. Hva het regissøren av Gudfaren-filmene?	10. Hva er belgisk blå?
5. I hvilken måned starter vanligvis skreisesongen?	11. Hva er en belgisk kjempe?
6. Hva heter det britiske kongehusets residens i Skottland, der dronning Elizabeth II døde i 2022?	12. Hvilken hovedstad i Midt-Østen regnes som verdens eldste?
7. Hva het den norske skuespilleren som var Bond-pike i filmen On Her Majesty's Secret Service	13. Hva betyr navnet Adam?
	14. Hva heter hovedstaden i Senegal?
	15. Hva er en mykolog ekspert på?

Quizmester: Ståle Johnsen. Svarene finner du på side 59.

FOR **50** ÅR SIDEN

Kampen om Israel

Midt-Østen kan vel kort karakteriseres som en av vår tids kruttønner. Særlig etter opprettelsen av staten Israel har krigstruselen hengt over området, og voldshandlingene har floreret. Meget uskyldig blod er blitt utgydt, og umenneskelige lidelser har hørt til dagens orden.

Hva bunner så alt dette i? Hvorfor er Midt-Østen blitt en latent krigsskueplass som stadig truer verdensfreden? Vil den eksplosive situasjonen i området kunne utløse ikke bare en lokal, men en global konflikt av uanede dimensjoner? (Fra en anmeldelse av boka «Kampen om Israel» av Albert Henrik Mohn.)

Skoleforum nr. 19/1976

FOR **25** ÅR SIDEN

Nytt blad

Det nye medlemsbladet og nettstedet for den nye utdanningsorganisasjonen skal hete «Utdanning». Bladet skal ha 30 utgivelser per år og en daglig oppdatert nettversjon.

Norsk Skoleblad nr. 25/2001

GYLNE ØYEBLIKK

Knekte koden i norskfaget

Eleven hadde satt seg høye mål til tross for hindringer. Oda Vigje Helle ga henne det puffet hun trengte.

Tekst: Harald F. Wollebæk

For noen år siden hadde Oda Vigje Helle en elev i norsk som trosset dysleksien og jobbet knallhardt. Likevel lå hun en del hakk under de ambisiøse målene sine. Siste høsten på studie-spesialisering jobbet jenta intenst med fordypningsoppgaven i faget, og Oda Vigje Helle ga henne tilbakemeldinger og vurderinger underveis.

– Men med karakteren gikk det ikke slik hun hadde ønsket. Hun stod og stampet på fireren.

– *Det er vel en respektabel karakter, det da?*

– Absolutt. Men hun hadde høyere mål og ville inn på et studium med høye karakterkrav. Dette er en del av elevbildet på Lillestrøm videregående skole. Vi har veldig ambisiøse elever.

Tema for fordypningsoppgaven var å sammenligne Ibsens «Hedda Gabler» med nyere verk. Oda Vigje Helle forklarer at eleven blant annet måtte jobbe med hvordan dette skuespillet kan leses inn i ulike litterære tradisjoner, og hvordan psyko-logien virket inn på modernistiske tekster.

– Da måtte eleven jobbe med å forstå forskjellen på sidetekst og hovedtekst, så vel som det som blir sagt implisitt versus rett ut. Hun strevde med å bruke fagbegrepene på en effektiv måte, slik at hun kunne komme dypere ned i analysen.

Eleven begynte å stille oppfølgingsspørsmål om tilbakemeldingene. Det tok læreren som et tegn på at hun begynte å forstå noe nytt.

– Etter hvert lærte hun å bruke faguttrykkene slik at hun turte å dvele mer ved poengene sine og bruke den plassen på dem som de trenger. Rett-skrivingen var hun alltid flink til å jobbe med, men jeg tror hun fokuserte så mye på den at hun ikke fikk konsentrert seg om det faglige innholdet.

Gradvis forsto eleven hvilke spørsmål hun måtte stille læreren for å komme videre.

– Da ble det lettere å svare på en måte som gjorde at lyset gikk opp for henne. Vi fant vår rytme, forteller Oda Vigje Helle.

I løpet av høsten fikk jenta toppkarakter på nesten alle andre vurderinger i faget. Oda Vigje Helle så at hun hadde knekt koden.

– I karaktersamtalen til jul sa jeg til henne: «Nå har du skjønnet det. Men skulle det dukke opp noe, må du selvfølgelig spørre».

For Helle ble denne samtalen et gyllent og rørende øyeblikk. Og jenta fikk en fortjent sekser.

– Jenta ble veldig glad for at hun fikk uttelling for arbeidet sitt. Vi gråt begge to.

Deretter gjensto et halvår.

– Mange elever tror at om de har fått en sekser en gang, så er det det de får i dette faget. Men denne jenta skjønte at dette handlet om å få på plass gode arbeidsrutiner i møte med en oppgave. Hun fortsatte å gjøre jobben resten av skoleåret. Og til slutt nådde hun målet hun hadde satt seg.

Jenta ble veldig glad for at hun fikk uttelling for arbeidet sitt. Vi gråt begge to.

Oda Vigje Helle (33)
lektor i norsk ved Lillestrøm
videregående skole i Akershus

Har du opplevd et gyllent øyeblikk? Kontakt: redaksjonen@utdanningsnytt.no

Velkommen til Hurdalsjøen Hotell & Spa

Som medlem av Utdanningsforbundet får du gode medlemspriser hos oss

Rabatt for Utdanningsforbundets medlemmer og familie:

30% på overnatting inkl. frokost

Rabattert inngang til spa- og velværeavdelingen kr. 200,- pr person

Høsten ved Hurdalsjøen byr på fine dager både ute og inne. Ta en tur i naturen, prøv frisbeegolf eller boule, eller nyt en rolig stund ved vannet.

Når det frister mer å trekke inn, kan du senke skuldrene i vår spa- og velværeavdeling. Her kan du også unne deg en behandling hos en av våre spaterapeuter.

Ta en pause i en av de lune sittegruppene i lobbyen, eller samle noen til en runde shuffleboard eller biljard.

Avslutt dagen med et godt måltid og en hyggelig kveld på hotellet, før en god natts søvn og hotellfrokost neste morgen.

Nyt høstdagene ved Hurdalsjøen Hotell & Spa.

For booking, ta kontakt:

E-mail: post@hurdalsjoen.no

Tlf.nr.: +47 63 95 96 00

Adresse: Skredderbakkvegen 9 - 11,
2090 Hurdal

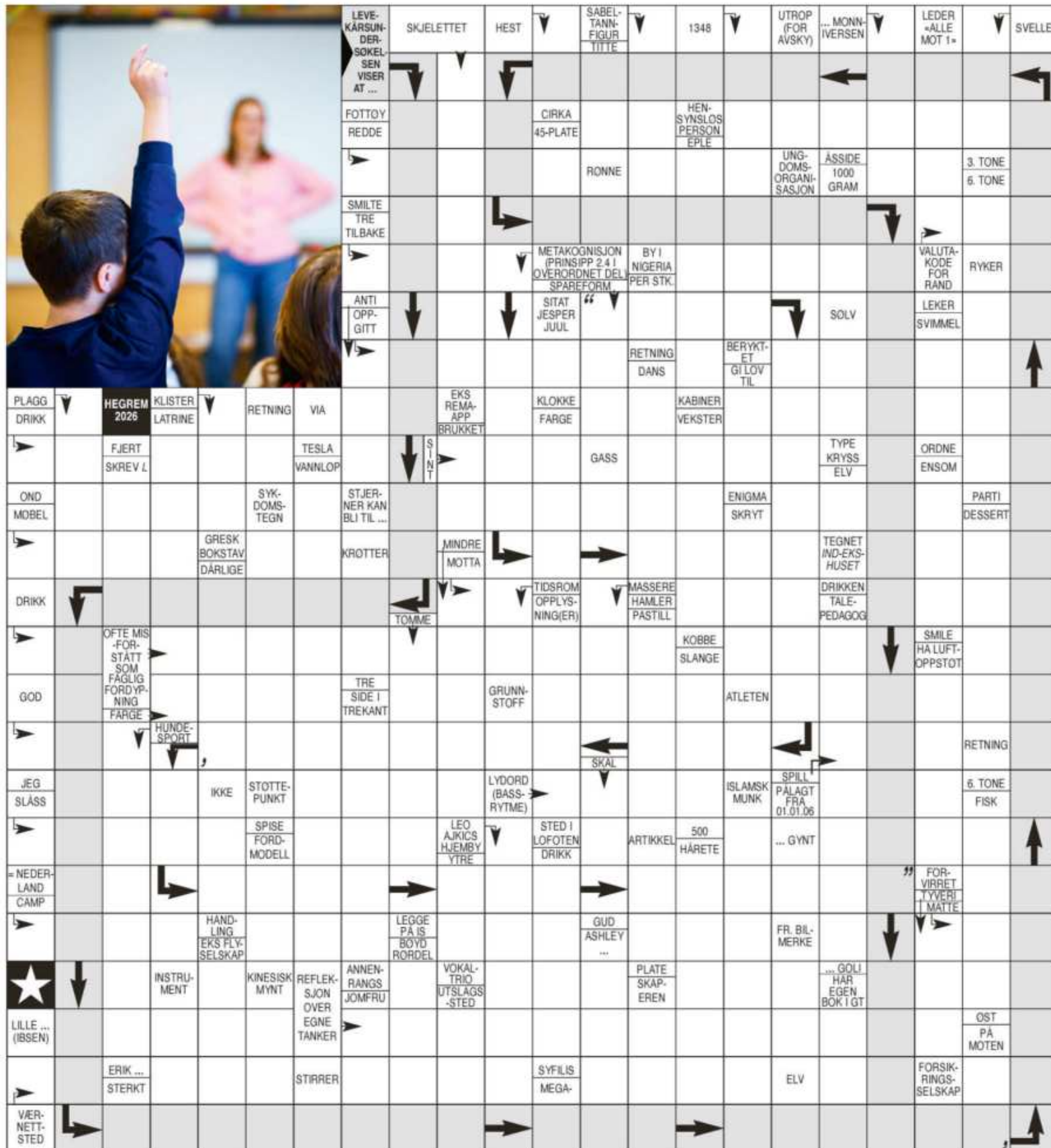

Følg oss i sosiale medier

KRYSSORD

Løsningssetningen med navn og adresse sendes til: kryssord@utdanningsnytt.no innen 20. oktober.
To vinnere får boksjekk og heder og ære i neste nummer.

LØSNINGER

Kryssord nr 5

VINNERNE: Harald Brynjulfsen, Kleppestø og Sindre Halleland Thorsen, Førresfjorden. Premien er et gavekort i bokhandel på kr. 500. Vi gratulerer!

Quiz

1. Spania
2. 402 meter (1/4 mile)
3. Politisk kommentator på NRK
4. Francis Ford Coppola
5. Januar
6. Balmoral
7. Julie Ege
8. Angus
9. Angus og Malcolm Young
10. En storferase fra Belgia, avlet for kjøttproduksjon
11. En stor kaninrase
12. Damaskus
13. Menneske
14. Dakar
15. Sopp

Kvar fredag publiserer me ein nettquiz på utdanningsnytt.no. Her finn du nye og tidlegare quizar: utdanningsnytt.no/tag/quiz

BLADENE VÅRE

Utdanningsforbundet gir ut medlemsblad og fire tidskrifter. Alle publikasjonene er redaksjonelt uavhengige og redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakatens regler for god presseetikk.

Som medlem i Utdanningsforbundet kan du få medlemsbladet Utdanning på papir eller digitalt. Neste utgave kommer 6. november.

Første steg
Tidsskrift for
barnehagelærere.
Fire utgaver pr år.

Bedre Skole
fra førsteklasse
til lærerutdanning.
Fire utgaver pr år.

Yrke
Fokus på
yrkesopplæring.
Fire utgaver pr år.

Spesialpedagogikk
Fag- og forsknings-
tidsskrift.
Fire utgaver pr år.

MIN SIDE

Administrer abonnementene dine på www.udf.no/min-side eller kontakt medlemsservice om du har spørsmål medlem@udf.no, tlf.: 24 14 20 00. Ikke medlem, men ønsker abonnement? Send e-post til: abonnement@utdanningsnytt.no. Spørsmål om levering eller uteblitt blad, rettes til Fagpressens kundesenter man-fre 08.00-16.00. Telefon: 21 07 25 88. E-post: kundesenter@fagpressen.no.

UTDANNINGSFORBUNDET

Besøksadresse: Hausmanns gate 17, Oslo
Postadresse: Postboks 9191 Grønland, 0134 Oslo. Telefon: 24 14 20 00

Beskjed til våre lesere

Vi endrer distributør til Helthjem. Fagbladet vil i de fleste tilfeller være uadressert, og leveres på samme måte og sted som avisleveringen. Enten i postkassen eller på dørmatten tidlig på morgenen.

Uteblitt blad eller spørsmål om leveringen?

Kontakt Fagpressens kundesenter man-fre 08:00–16:00.
Telefon: 21 07 25 88. E-post: kundesenter@fagpressen.no.

Vi sørger for å ettersende utgaven som er uteblitt for

som er medlem i

